

Hirlanda

bretanjska vojvodinja

ali

zmaga kreposti in nedolžnosti.

Podučna povest za stare in mlade.

Po **Krištofu Šmidu** poslovenjena.

Peti natis.

V Ljubljani 1899.

Založil in prodaja Janez Giontini.

Hirlande mladost in možitev.

Hirlanda je bila hči bretanjskega vojvode, ki je živel in vladal deželico Bretanijo v severni Franciji pred več sto leti. Kot edini otrok bila je dedič vsega premoženja svojih plemenitih staršev. Nič ne vemo o imenih njenega očeta in matere; da so pa Hirlandini starši bili brez dvombe pobožni in bogaboječi in da so se potrudili, svojo hčer lepo po krščansko izrediti, to lahko sklepamo iz Hirlandinega življenja, kajti že sv. pismo pravi:

„Po sadu se drevó spozna.“ Tako lep sad, kakor Hirlanda, ne more pasti s slabega drevesa, ker trnje ne rodi fig. Hirlanda je bila hči plemenitega drevesa in pokazala s svojim življenjem, kaj lepa nprav, združena z dobro krščansko izrejo, premore. Že v mladosti v krščanski kreposti utrjena, zamogla je v poznejših letih to vse voljno in stanovitno prenašati, kar je Bog težav nad njo poslati spoznal za dobro.

Hirlanda je v samoti in ponižnosti cvetela, kakor duhteča vijolica. Ni se kazala med svet, za kar je po svojem stanu dovolj prilike imela, temveč ljubila je, biti sama in opravljati na svojem domu razna dela ali pa moliti k Bogu v svoji tihi sobici.

Rado pa se zgodi, da se prezirajo deklice, ki se razkošno in z bogatim lišpom med svetom kažejo, nasprotno pa take, ki se družbi umikajo in v svoji čednosti in ponižnosti rajši svojega doma držé, skrite ne ostanejo, ampak toliko bolj hrepenenje poštenih ženinov na sebe potegnejo. Tako je bilo tudi pri Hirlandi. Mladi gospodje iz sosednih dežel so kmalo zvedeli za to žlahtno cvetlico ter se pogosto prikazovali na njenem gradu. Vsak se je štel srečnega, ako je dobil od te poštene gospodične en lep pogled ali prijazno besedo.

Hirlanda je imela toraj snubačev na obilo, tako da so jej bili že nadležni; vendar jih z lepo maniro odgnati ni mogla. To pač ni čudo; kajti brez ozira na njeno bogatstvo in nje plemeniti stan morala je vsacega mladeniča mikati tudi nje telesna lepota in krasne lastnosti njenega srca: kakor nje ponižnost, skromnost, delavnost, pobožnost, uljudnost, potrpežljivost in postrežljivost.

Med vsemi snubači se je Hirlandi najbolj prikupil angleški vojvoda Arto, mladenič poštenega in odkritega srca, plemenite duše, lepega obnašanja in čvrste postave. Tega je Hirlanda posebno spoštovala in mu nazadnje svoje naklonjenosti skrivati ni več mogla. Arto je bil zelo srečen, ko je zapazil, da ga mila Hirlanda pred vsemi družimi odlikuje. Potrudil se je še bolj, pridobiti si njeno ljubezen, in kmalo sta si kot zaročenca segla v roke.

Za Hirlando je res najbolje kazalo, da se omoži. Kajti starši so jej bili pomrli, in ona je ostala kot slaba ženska edina vladarica bretanjske dežele in gospodarica vsega premoženja, ki ga je po starših podedovala. Tudi se je že naveličala, vedno cele trume snubačev v svojem gradu sprejemati. Zato, da vsemu temu konec stori, zmenila se je z Artom ter mu poklonila roko in srcé. Arto jej je na prosto voljo dal, kdaj hoče poroko in ženitovanje napraviti. Čez nekaj tednov je bilo vse pripravljeno in mašnik je zvezal dvoje src, ki sta si bila že prej v ljubezni vdana. Napravilo se je zmerno ženitovanje, pri katerem so bili povabljeni svatje in mlada poročenca prav dobre volje. Še večje veselje bila bi Hirlanda občutila, ako bi bili nje starši še živi. Tako pa jih je vedela v boljšem kraji, sebi v tolažbo pa je zdaj imela čvrstega moža, da ni bila več tako zapuščena in brez varuštva na svetu.

Arto mora v vojsko odriniti.

Vesela in zadovoljna je bila zdaj Hirlanda pri svojem ljubem možu. Oba sta lepo in pošteno živela, Bogu služila in natanko spolnovala obljube, ki sta jih pri altarju storila. V zakonih, kjer vlada mir, pobožnost, bogaboječnost in ljubezen, tam še zapovedi treba ni, ker vsak že iz ljubezni do Boga in do svojega soproga to stori, kar bi se mu sicer ukazovati moralo.

Če dva zakonska tako živita, kakor sta Arto in Hirlanda, potem se res lahko reče, da živita, kakor dva angeljca.

Vsa družina in vsi podložniki so se veselili te zakonske zveze, kajti Arto je bil pravičen gospod. Hirlanda pa je bila prava mati vseh revežev ter nobenega ni brez pomoči pustila, ampak je dostikrat še več dala, ko je siromak prosil, če je videla, da je res potreben.

Od vseh strani so prihajali mladima zaročnikoma srečo vošit. Ta odkritosrčna vošila so podložniki tudi v svoje molitve vpletali. Tako mlademu paru Božji blagoslov ni mogel izostati.

Bog se je ozrl na pravičnega gospodarja in na njegovo ljubo gospo. Hirlandi in nje možu se je spolnila želja po zarodu, in ko je mlada gospa ta blagoslov in poroštvo zakonske ljubezni in zvestobe v svojem telesu čutila, zahvalila sta se oba za ta dar Bogu in prosila za naslednika že zanaprej blagoslova iz nebes.

Toda ljubi Bog ne pusti ljudi v vedni sreči živeti, ampak jim pošilja nadloge in težave, da bi na Njega ne pozabili in se v dobrem utrdili. Po svoji modrosti je toraj tudi Hirlandi in Artu dneve trpljenja in britkosti poslal.

Arto je bil kot bretanjski vojvoda podložen francoskemu kralju, in čeravno je bil vojvoda v svoji deželi sam svoj gospodar in je sodil, kakor je hotel, vendar je bil tako daleč podložen, da je moral s

svojimi vojaki francoskemu kralju na pomoč priteči, če se je kaka vojska vnela. Tako se je tudi zdaj zgodilo, da se je francoski kralj v vojsko zapletel. Poslal je toraj svoje poročnike k svojim podložnim vojvodam in jim naročil, naj zberejo vsak svoje vojake in naj pridejo z njimi v vojne šotore. Starim vojvodam je bilo sicer dovoljeno, doma ostati in komu drugemu izročiti poveljništvo čez pomožno vojsko; za mladega Arta bi bila pa sramota, ko bi se on bil izognil in doma ostal.

Zato je začel zbirati svoje vojake, da bi jih peljal v Pariz, kjer je stala že velika francoska armada.

Za Arta je bila ta reč zelo sitna in neprilična, ker je svojo ljubo gospo težko zapustil, tem bolj težko, ker se je bližal čas poroda. Nikakor se ni mogel odločiti, da bi bil to novico ženi povedal, vendar se pa je moralo zgoditi.

Ko se je Hirlanda od prve žalosti nekoliko oddahnila, spoznala je sama potrebo ločitve. Arto si je vse prizadejal, da bi jo potolažil; rekel je, da bo sovražnik kmalo premagan, in da se on sam ne bo nalašč v nobeno nevarnost podal; kamor ga bo pa dolžnost klicala, da ga bo že Božja roka branila, ter da se bo s slavo in častjo zopet v njeno naročje povrnil.

Dneva svojega odhoda Arto Hirlandi še razodel ni, pa tudi ona ni mislila, da bi že tako blizo bil. Ko je bilo vse pripravljeno, naročil je Arto svoje

družini, naj gospej dobro strežejo in naj mu včasih kaj od nje sporočijo. Drugi dan na vse zgodaj pa je s svojimi vojaki odrinil, da Hirlanda še zato nič ni vedela. To pa je storil, ker mu je bilo pretežko, od nje slovo jemati. Ko je Arto žalostnega srca s svojo vojsko proti Parizu šel, toževala je Hirlanda sama doma in se Bogu priporočevala. Pogled v prihodnost jej ni nič dobrega obetal, in srce jej je bilo zelo otožno. Motila se je z delom in si tako izbijala težke skrbi iz glave.

Artov brat pride k Hirlandi.

Vojvoda Arto je imel brata, ki mu pa ni v ničemu enak bil. Temu bratu je bilo Gerard ime. Kakor je Arto ljubil tihoto, treznost in domače veselje, tako je Gerard le v vriščečih in šumečih veselicah in imenitnih pojedinah razveseljevanja iskal. Razun tega je bil zelo spačenega srcá in že pri svatovščini je gledal z nevošljivim očesom srečo svojega brata Arta, ki je priženil lepo nevesto in bogato deželo. Nič družega ni želel, ko da bi Arto in Hirlanda ostala brez otrok, da bi potem on kedaj podedoval po bratu bretanjsko deželo. Ko je bilo ženitovanje na Hirlandinem dvoru končano, povrnil se je Gerard na dvor angleškega kralja in je tam v raznih veselicah svoje premoženje tratil.

Kakor tresk ga je tam pobila novica, da se njegov brat za gotovo rodnega naslednika nadeja.

Vendar ga je tudi veselilo slišati, da je moral Arto v vojsko iti in svojo ženo zapustiti. Na to ločitev je skoval svoje hudobne naklepe. Precej je sklenil, da hoče svojo svakinjo obiskati, in že drugi dan se je v ladjo podal. Kmalo je prišel v bretanjsko primorje in prihitel nenadoma v grad svojega brata.

Z velikim veseljem ga je Hirlanda sprejela, ker je mislila, da je tako pošten, kakor njegov brat. Ona mu je vse zaupala in skoro samo sebe oropala vse časti, da je le svojemu svaku zamogla vso oblast v gradu izročiti.

Kakor vsi hudobneži bil je tudi Gerard zvit hinavec. Od kraja se je kazal, kakor da ne bi imel časa, dolgo muditi se, in da je le prišel, kakor dolžnost terja, svojo ljubo svakinjo obiskat. Ko ga je pa Hirlanda nagovarjala, naj še ostane, obljubil je, njeni želji ustreči; in ko mu je rekla, naj prevzame namesto Arta vse oskrbnništvo grada in dežele, je to nekako prevzel, kakor nerad in siljen.

Hirlanda se je prav srečno štela, ker je mislila, da ima zdaj poštenega moža za svojo brambo in za vso skrb pri hiši. Gerard je bil pa spet po svoje vesel, da mu je Hirlanda toliko zaupala in da je mogel toliko ložje svoje hudobne namene izpeljati. Hirlanda je svojega svaka v časti imela in tudi celej družini ukazala, da ga morajo vsi ubogati. Tudi Gerard se je iz začetka pošteno obnašal in se proti svakinji prijaznega, ljubeznjivega in skrbnega kazal. Njegova prva skrb pa je bila, kako bi grajsko

družino bolje spoznal ter jo na svojo stran spravil. To je kmalo zapazil, da pametno in varčno gospodarstvo njegovega brata ni bilo vsem poslom všeč, ker ni pogosto pojeдин dajal in toraj tudi posli niso daril dobivali. On pa je začel med posle denar razsipati in s tem si jih je kmalo na svojo stran pridobil. Potrdil se je pregovor, da denar vse premaga in da denar je svetá gospodar. V kratkem času so vsi posli Gerarda močno obrajali, ker jim je vedno dajal za pijačo in za druge nepotrebne potrate. Rekli so: „Naš gospod Arto in njegova žena sta skopa, gospod Gerard pa nas pusti živeti, on je pravi mož!“

Ravno tako si je Gerard tudi mnogo podložnih kmetov na svojo stran pridobil. Če je od kake nadloge ali nesreče zaslišal, precej je ljudem pomagal, se ve da s privoljenjem Hirlande, vselej pa je še kaj pridjal in se delal, kakor bi dal iz svojega premoženja. Družina grajska, katero je dobro pital, hvalila ga je na vso moč in le njemu vse pripisala, kar je dobrega užila, čeravno je vse šlo iz Hirlandinega premoženja. Kmalo je imel Gerard prvo besedo v gradu in na deželi. Le malo jih je bilo, ki so na tihem to Gerardovo zapravljalivost grajali in Hirlandi zvesti ostali; pa ti si niso upali nič reči, ker so videli, da ima Gerard vso moč v rokah.

Največ pa je bilo hudobnežu na tem ležeče, da bi bil babico in bajo na svojo stran pridobil za tisti čas, ko bo vojvodinja porodila. To pa je bilo

lahko, ker sta bili obé revni in denarja lačni. Ker je babica rada dobro jedla in pila, pa dobro živela, zato jo je lahko ujel v svoje mreže. Baja pa in nje mož sta bila tudi revna in sta rada vsak krajcar vzela, naj bo pošten ali nepošten.

Taka se je godila v gradu, ko je Gerard komaj dva mesca tam bil. Družina, ki je bila prej vsa navdušena za gospoda Arta in njegovo gospo, bila je zdaj vsa podkupljena in vsak čas pripravljena, svojega gospoda in svojo dobro gospo za trideset srebernikov prodati. Čeravno Hirlanda ni nič hudega mislila, vendar se jej tudi nič dobrega dozdevalo ni. Kolikor bliže je prihajal čas poroda, toliko bolj žalostna in otožna je postajala.

Arto v vojski.

Arto ni imel vesele ure v vojaškem taboru. Vedno je mislil na svojo ljubo ženo, in skrbelo ga je posebno, če bo srečno porodila in če bo imela pravo postrežbo, kadar njega ne bo pri njej. Zavoljo tega je bil zmirom slabe volje in tudi njegovi vojaki so bili otožni, ko so svojega gospodarja tacega videli. Smilil se jim je vojvoda v srce. Se vé da, kadar so vojaki k burgundskemu vinu prišli, pozabili so oni na svojega vojvodo, ter veselo prepevali. Arto pa ni mogel ž njimi veseliti se.

Nekega dné, ko je vojvoda tako zamišljen v svojem šotoru sedel, približal se mu je en prijatelj in ga opazoval. En čas ga prijatelj gleda, potem pa ga prosi, naj bi mu vendar povedal, zakaj je tako žalosten.

Arto mu odgovori: „Vem, da si moj prijatelj, zato ti bom tudi povedal, zakaj sem tako žalosten. Poglej, odkar sem svojo ljubo tovaršico doma samo zapustil, obhajajo me vedno tako temne in nič dobrega sluteče misli. Ravno nocoj, ko sem zaspal, zagledam v sanjah svojo dobro Hirlando kakor mrliča ležati, zraven nje pa jastreba, ki je njeno telo požrešno kljuval in njeno osrčje požiral. Nikjer ni bilo človeka, da bi jej bil na pomoč priskočil. Groza me spreletava, če se teh sanj spomnim, in bojim se, da to nič dobrega ne pomeni.“

Prijatelj ga je tolažil, da si prazne skrbi dela. Svetoval pa mu je, naj enega poročnika domu pošlje, da bo zvedel, pri čem da je. To je Arto tudi storil in poročnika poslal. — Ta je prišel čez nekaj dni nazaj z dobrim poročilom, da je doma vse v redu. Prinesel je tudi pismo od Hirlande, v katerem je ona Arta prav lepo pozdravljala, ga zagotovljala svoje ljubezni in razkrila mu svoje skrbi. To pismo je vojvoda više cenil ko vse zaklade tega sveta, le to ga je *skrbelo, če bo doma vse v redu šlo, ako njega ne bo zraven.

Hirlanda, nesrečna mati.

Tudi Hirlando je otožnost vedno tlačila, vendar v pismu do Arta je ni hotela pokazati, da bi mu srca še bolj težkega ne storila. Sama za se je trpela in trepetala pred dnevom, ko ima prestati vprvič materne bolečine. Slednjič je ta dan prišel. Hirlanda je srečno porodila lepega fantiča. Hudobni Gerard pa je imel svoj naklep že storjen, kako bo tega otroka s poti spravil. Baja in njen mož, pa tudi babica so bili že vsi podkupljeni. Ko je otrok na svet prišel, in ko je Hirlanda še v nezavesti ležala, vzela je baja otroka in bežala ž njim in svojim možem iz grada proč proti morju, kjer so taki lumpi nedolžne otroke kupovali in jih potem v sužnjost prodajali v Ameriko. Ko se je Hirlanda zavedla, bil je otrok že daleč proč odnešen.

Prve Hirlandine besede so bile te, da je po svojem otroku prašala. Dali so jej pa žalostni odgovor, da naj nič ne poprašuje po detetu, ker so ga proč spravili, da bi se njegove čudne podobe ne prestrašila, kar bi jej znalo sedaj škodovati. Rekli so jej, da naj se temu ne čudi, če je bil otrok spačen, saj bi bila pri teh bolečinah še sama kmalo umrla.

Vojvodinja tega ni hotela nikakor verjeti in zahtevala, naj jej otroka prinesejo. Toda dobila je prejšnji odgovor, vse malopridne babe so enako govorile, da dete še za pokazati ni. S težkim srcem je Hirlanda pričakovala trenutka, ko bo njej do zdaj

najbolj zvesta hišina sama pri njej ostala. Na to se je še nekoliko zanesla, da jej bo resnico povedala. Pa tudi ta babura je bila od Gerarda podkupljena in je tako govorila, kakor vse druge.

Pri tolikem dušnem trpljenji je Hirlanda tako oslabela, da je vnovič ob zavest prišla. Bilo se je bati, da bo umrla. Umetnost postrežnic jo je sicer k novemu življenju obudila, pa tudi k novemu, še večjemu trpljenju. Hirlandi je Bog odmenil, da mora izpiti polno kupo trpljenja, kakor bomo kmalo slišali.

Kaj se je z vojvodičem zgodilo.

Malopridna baja je bežala z otrokom in svojim možem proti morju, kjer so ju že od Gerarda najeti tatovi čakali, da bi otroka prevzeli v svoje roke in ga prodali v tuje kraje, odkoder bi nikdar več nazaj ne prišel. Med potjo sta se baja in nje mož smejala lepemu denarju, ki sta ga od Gerarda dobila in si delala načrte, kako bosta s tem lahko po gosposko živela in nič več delala. Kakor mnogo drugih pred njima in za njima je tudi ta dva zapeljal denar in hrepenenje po dobrem in razkošnem življenju. Kako srečen je pač človek, ki se z malim zadovolji in pri tem Bogu zvest ostane, kajti on ne pride v skušnjavo, da bi kako hudodelstvo storil iz lakomnosti.

Gerard v gradu je bil prav vesel, da se mu je vse tako po volji izšlo. Mislil je, da je vojvodiča

za zmirom odstranil in da se je tako znebil dediča za Artovim kraljestvom. Toda človek obrača, Bog pa obrne. Tako je bilo tudi pri Gerardovih sklepih. Onadva, baja in nje mož, sta sicer res z otrokom v mesto Haver de Gras prišla, kjer so se ukradeni otroci ubarkali in čez morje vozili, toda božja roka je čudovito branila novorojenega vojvodiča.

V Šent Malu, zdaj prav imenitnem mestu ne daleč od mesta Havra, bil je takrat en samostan, katerega je vladal pobožni opat Bertrand, vsej okolici dobro znan in priljubljen menih. Ta mož je tako sveto živel, da mu je Bog dostikrat na čuden način pokazal svojo milost.

Tistega večera, ko je baja z vojvodičem iz grada bežala, šel je opat ob navadni uri spat. V sanjah je videl angeljca pred seboj, ki mu je razločno ukazal: „Ustani, zberi svoje vojake in hiti ž njimi v mesto Haver de Gras, tam bosta dva begunca prinesla nekrščeno dete, katero moraš rešiti in krstiti.“

Opat Bertrand je Gospodovo povelje precej spoznal. Ustal je brez zamude, poklical svoje vojne hlapce in jim ukazal, naj se oborožé in na pot pripravijo. Kajti v tistih časih so imeli tudi škofje in opati svoje vojake, ker je bilo toliko roparskih vitezov, da tudi mirni služabniki Božji niso mogli brez vojaške moči biti. Ko so vojaki že vsi pripravljeni na dvorišči stali, jim je opat razodel Gospodovo povelje. Vojaki so z veseljem prisegli, da pojdejo z

opatom, kamorkoli jih popelje; saj so bili od nekdanj navajeni, svojega gospodarja zvesto ubogati, ker so vedeli, da jih za kako slabo reč ne bo v boj gonil, ampak da on z njihovo močjo le revne in zatirane brani in krivico kaznuje. Z veselim vriskom so odšli vojaki proti tistemu mestu, kjer jim je bilo povedano, da morajo rešiti ukradeno, še ne krščeno dete.

Še pred juterno zarijo so prišli na določeni kraj. Videli so pač barko, ki bi imela otroka odpeljati, pa od napovedanega plena ni bilo še nič videti. Postavili so se toraj v skrito zatišje in čakali, kdaj pridejo lopovi z ukradenim otrokom. Ravno se je začelo solnce pomikati izza gorà, kar zagledajo več ljudi od daleč semkaj k morju hiteti; brodarji iz barke pa so jim v čolnih nasproti šli. Zdaj planejo opatovi vojaki iz zatišja nad tisto krdelce, ki je ukradenega vojvodiča spremljevalo. Ob enem so stopili tudi mornarji na breg in prišli tatovom na pomoč, ker so bili ž njimi zmenjeni in so že videli, da jim oborožena sila dobro plačani plen iztrgati hoče. Vnel se je srdit boj med tolovaji in vojaki. Bilo jih je mnogo pobitih in ranjenih. Nazadnje so pa le samostanski vojaki zmagali, rešili otroka in ujeli bajo pa njenega moža ter vse vkup odpeljali v samostan. Neznano vesel je bil Bertrand, poglavar menihov, ko je nedolžnega otroka v svojih rokah držal, katerega mu je Bog v varuštvo izročil.

Opat Bertrand je imel sestro, ki je bila omožena, pa jej je bil pred kratkim edini otrok umrl

in te zgube ni mogla pozabiti. K tej sestri je opat otroka nesel, ga jej izročil in jo prosil, naj po materno za fantička skrbi. Tudi jej je razložil, kako mu je Bog sam razodel, naj tega otroka reši iz tolovajskih rok in kako se je to zgodilo. „Tega otroka“, rekel je sestri, „mora Bog posebno ljubiti, ker ga je na tako čuden način rešil; zato ga le vzemi in Bog te bo gotovo za to dobro delo obilno poplačal!“

Opatova sestra, Berita po imenu, je lepega fantička z veseljem v svojo oskrbo vzela in mu tako stregla, kakor bi bil nje lastni otrok. Še tisti dan je bilo dete krščeno, Bertrand in njegova sestra pa sta bila za botra in dali so mu ime Bertrand. Takó je postal mali vojvodič ud Jezusove cerkve in zadobil pravico do nebes.

Nedolžno dete je bilo tako rešeno. Dobro Hirlando pa je še vedno strahoval hudobni Gerard ter jej vedno nove bridkosti pripravljaj. Bratovega otroka je bil zdaj za vselej s poti spravil, kakor je mislil, pa s tem mu ni bilo še pomagano. „Hirlanda lahko še družega otroka rodi,“ si je hudobnež mislil, „in jaz ne pridem do kraljestva; če jo pa umorim, se bo Arto v drugič oženil, in jaz sem spet tam, kjer sem bil.“ Tako je tedaj mislil sem in tje, kako bi uničil ves Artov zarod in nazadnje še njega samega ter se polastil bretanjske dežele. Bila pa je tačas taka postava, da kdor je svojo ženo zgubil, da se ni vedelo, ali je živa ali mrtva,

tak se sedem let ni smel oženiti. „Če bi jaz Hirlando proč spravil, da bi se ne vedelo, kam je prišla,“ mislil si je Gerard, „potem se moj brat sedem let ne bo smel ženiti; v tem času ga bo veselje za ženitev minulo in Arto bo ostal brez otrok, kraljestvo pa pripade meni, kadar brat umrje.“

Ta misel se mu je tako dobra zdela, da jo je tudi izpeljal. Kakor vsak prekanjeni hudobnež je vedel tudi Gerard pridobiti si potrebnih pripomočkov za svoje zlobne naklepe. Izmišljal si je vsakovrstne zvijače in muke, da je Hirlandi življenje ogrenil, ker jo je hotel s tem prisiliti, da bi sama iz grada zbežala. Revica je bila še od bolečin in od žalosti tako slaba, da je bila bolj senci, ko človeku podobna, vendar jo je Gerard neusmiljeno trpinčil z očitanjem, da ima ona pregrešno znanje z nekim sosednim plemičem in da s tem celej rodovini sramoto dela.

Lahko si je misliti, kako je nedolžno Hirlando tako očitanje v srce peklo, tako da je od samih bridkosti že kar omagovala. Potoževala je svojo nesrečo Bogu. Tudi je svojemu Artu več pisem pisala, v katerih ga je prosila, naj pride vendar domu, da jo bo branil in rešil iz Gerardovih rok. Toda Gerard je imel vse ljudi v gradu podkupljene, z njih pomočjo je vsa Hirlandina pisma polovil, da nobeno ni prišlo do Arta.

Gerard pa je sam Artu pisal in Hirlando očrnil, da nesramno živi, in pri tem se skliceval na svoje podkupljene priče.

Arto je bil silno žalosten, ko je pismo od svojega brata prebral in tako grde reči od svoje žene slišal. Čeravno je bratu vse zaupal, vendar se mu je skoro nemogoče zdelo, da bi Hirlanda zamogla kaj tacega storiti. Odpisal je Gerardu nazaj, da ga silno peče nezvestoba njegove žene, vendar pa, da hoče sodbo odložiti, dokler sam domu ne pride in se do dobrega prepriča. To pismo pa Gerardu ni bilo po volji, ker je bil bolj ostrega pričakoval.

Hudobnež pa ne pride v zadrego. Pisal je Artu še v drugič in tretjič in Hirlando še bolj počrnil, in ko še vedno ni mogel od brata dobiti tacega ukaza, da bi bil vojvodinjo s poti spravil, izmislil si je sam tako zvijačo, da je sama rada šla.

Vedno dušno trpljenje pripravilo je Hirlando tako daleč, da se jej smrt ni več strašna zdela. Dostikrat si je želela biti revna dekla, da bi zamogla košček najslabšega kruha v miru povžiti. Take tožbe in želje je njena hišina, ki je vedno pri njej bila, večkrat slišala. Pa malovredna ženska, ki je bila od Gerarda podkupljena, niti z eno besedo ni potolažila svoje gospe, ampak vsako njeno besedo je še gorko nesla Gerardu. To grdo deklino je Gerard naučil, da je Hirlando še bolj trpinčila z lažnjivimi poročili o vojvodu Artu, kako je on na Hirlando jezen in kako se bo nad njo maščeval. Da bi Hirlando iz grada spravil, naučil je slednjich Gerard to deklino, naj gospej kakor na skrivaj pové, da je slišala, da je pismo prišlo od Arta, s katerim

je vojvodinja na smrt obsojena. Hišina je res tako sporočila in pretakala hinavske solzé, kakor bi se jej gospa smilila. Hirlanda se kar zgane od strahu in groze in vpraša hišino: „Za božjo voljo, kaj mi je zdaj storiti?“ Hišina, ki je bila že tako podučena, jej odgovori, da ni druge pomoči, kakor da še to noč iz grada beži in se nikoli več ne prikaže blizo; kajti če le do jutri še odlaša, je zgubljena. Tudi se je Hirlandi ponudila, da jej hoče drugo obleko priskrbeti in jej pomagati, da bo ložej ušla.

Hirlanda je zares mislila, da si zamore le tako svoje življenje rešiti, zato je ponujeno pomoč z veseljem in hvaležno sprejela, se preoblekla in v tihi noči v obleki revne dekle bežala iz svojega gradu, nevedoča, kam bi bežala pred svojimi preganjavci, kje bi si poiskala zavetja in kje potrebnega živeža. Pa v zavesti svoje nedolžnosti je trdno zaupala v Boga. Bežala je v temni noči čisto sama čez grajsko polje v bližnji gozd in po gozdu naprej, dokler so jo le noge nesle.

Vsa utrujena počene slednjič na tla, da si odpočije. Zahvalila se je Bogu, da jo je rešil tega gradu, ki je bil že davno mesto njenega trpljenja in njenih bridkosti. V prostorni hiši božje narave, z leskečimi zvezdami nad glavo, ločena od svojih sovražnikov, dihala je tukaj po dolgih mukah zopet enkrat zlató svobodo. Zaspanec jo je premagal in zazibala se je v sanje, iz katerih jo je prebudilo še le petje drobnih tičic, ki so juterno zarjo pozdravljale. Tako dobro že dolgo ni bila spala.

Od tod je koračila na bližnjo višino in zagledala še enkrat iz daljave svoj grad. Ta pogled jo je navdal z novim strahom. Bala se je, da bi rabeljni za njo ne pritekli; zato je z novimi močmi bežala naprej čez hribe in doline skozi več dni. Večkrat je usmiljene ljudi našla, ki so jej dali kaj jesti, potem pa je hitro šla naprej. Prenočevala pa je v gozdih. Tako je prišla čez nekaj dni v neko lepo dolino, v katerej je stal prijazen gradič. Zdelo se jej je, da je zdaj že dosti daleč proč od svojega doma; zato je sklenila, da si hoče pri tej grajšini kake službe poiskati. Hirlanda je prašala posle po gospodarji in ti so jej rekli, da je gospod umrl in da naj gre h gospej. Hirlanda se je grofinji ponižno predstavila in jo prosila, naj jo v službo vzame. Grofinja je pa rekla, da dekle zdaj ne potrebuje, če pa hoče pastirica biti, naj ostane. Hirlanda je tudi revno službo pastirice z veseljem sprejela in obljubila, da hoče zvesto služiti in paziti skrbno na ljubo živino.

Vojvoda Arto se iz vojske povrne.

Čeravno je Gerard sam vse tako napeljal in hišino podučil, kako naj govori, da bo Hirlanda iz grada šla, vendar se je pred ljudmi tako delal, kakor bi on za to nič ne vedel; in ko so mu prinesli to novico, da je vojvodinja zbežala, rekel je proti družini: „Menda pa ne bo predaleč; gotovo ima pa

kak skriven shod s kakim ljubimcem zunaj na kmetih; jutri bo gotovo že nazaj, če ne, jo pojdemo pa iskat.“

On je hotel Hirlandi dosti časa dati, da bi prav daleč proč šla, zato je ni pustil precej iskati. In še drugi dan je na videz le po gradu iskal vojvodinjo, čeravno je vedel, da je v gradu ni. Tretji dan so še le šli zunaj grada iskat, pa kje je bila tačas že Hirlanda! — Zdaj se je hudobnež res lahko veselil svoje hudobije, ker je s to zvijačo svojega brata za sedem let v vdovski stan pripravil, kajti sedem let se Arto ni smel vnovič ženiti, ker se ni moglo skazati, da je Hirlanda mrtva, ampak le toliko, da je iz grada zbežala. „V teh sedmih letih,“ mislil si je hudobnež, „imel bom časa zadosti, misliti na to, kako še brata v kraj spravim in se njegovega kraljestva polastim.“ Gerard je bil namreč zloben zadosti, da bi bil še brata pokončal; da je pa to še odlašal, bilo je menda zato, ker si je mislil, da brat že zavolj jeze in žalosti ne bo dolgo živel.

Zdaj se mu je najprej potrebno zdelo, obiskati svojega brata v vojnem taboru in ga popolnoma prepričati nezvestobe in grdih pregreh Hirlande, ako bi Arto morda še kaj dvomil. Vzel je toraj nekaj spremljevalcev in odjezdili so v vojne šotore k Artu. Vojvoda se je res začudil, ko svojega brata ugleda.

Arto je bil od žalosti in jeze nad svojo ženo, o katerej je take reči slišal, tako upaden in slab, da je že vsak mislil, da se ga bo jetika prijela.

Prvo njegovo vprašanje do Gerarda je bilo: „Kje je moja Hirlanda? Ali je res tolikih pregreh kriva? Kaj mi je vendar ž njo početi?“ V vseh hudobijah prekanjeni Gerard mu priliznjeno odgovori: „Kako vendar zamoreš nad tem dvomiti? Ali misliš mar, da sem jaz, tvoj brat, v stanu, v tako imenitnih rečeh tebe nalagati in goljufati!“ Potem še pristavi: „Že prve dni, ko sem v tvoj grad prišel, zapazil sem na Hirlandi precej razločna znamenja nezvestobe, pa sam sebi nisem hotel verjeti, ker sem tvojo gospo za pošteno imel. Toda od družine sem take reči zvedel in sam sem toliko videl, da nisem mogel dalje dvomiti. Mislil sem, da tebi kot brat kaj tacega ne smem prikrivati, zato sem ti vse naznanil. Najboljši dokaz, da se ona sama krivo čuti, je pa ta, ker je iz grada pobegnila, ko je videla, da so njene hudobije že znane. Jaz sem si vse prizadjal, da bi jo našel; pustil sem jo povsod iskati, pa nikjer nismo našli sledu na njo. Če bi dobro vest imela, ne bi jej bilo treba nikamor bežati. Kar sem ti pravil, to ti bodo potrdili vsi moji ljudje in posli v gradu.“

To spričevanje je Arta s tako žalostjo napolnilo, da je komaj še govoriti zamogel. „Umreti bi morala,“ reče slednjič, „in za svojo hudobijo s smrtjo se pokoriti, ko bi meni v pest prišla.“

Ves bolan na duši in telesu in sit vojaškega hrupa je Arto izročil svoje ljudi drugemu vojvodi in se podal z Gerardom nazaj domu.

Ko domu pride, je vsacega posla posebej pred se poklical in jih natanko izpraševal. Ker so bili pa vsi od Gerarda podkupljeni in podučeni, so tudi vsi enako govorili, in Arto, preslepljen od brata in od poslov, je še enkrat svoji ženi smrt zaprisegel, ko bi jo našel. — Gerard pa, ko je videl, da je svoje hudobne naklepe tako dobro uravnal, prepustil je Arta obupnosti in žalosti, ter se podal nazaj na Angleško.

Zdaj je bil Arto sam v svojem gradu. Kamorkoli je pogledal, vsaka stvar ga je še bolj žalostnega storila, ker ga je spominjala prejšnjih srečnih dni. Zato mu je bilo vse zoperno in neizrečeno je bil nesrečen. Pri lovu, pri igrah, v družbi prijateljev je veselja iskal, pa nikjer ga ni našel; brž ko je sam bil, zapadel je prejšnji otožnosti.

Šest let mu je tako preteklo v veliki žalosti, kar se enkrat spomni Hirlandine spalne sobice, ki je do zdaj vedno zaklenjena bila. To sobo si je pustil odpreti in šel vanjo pogledat. Milo se mu je storilo, ko zagleda različne dragocenosti, ki jih je bil on Hirlandi podaril, pa je vse tako lepo shranjene imela. Ko brska po njeni miznici, najde v njej začetek enega pisma, ki je bil za njega namenjen, ko je še v vojski bil. V pismu je stalo: „Preljubi moj Arto! Toliko pisem sem ti že pisala, pa na nobenega ne dobim odgovora. Ti ne veš, koliko moram po nedolžnem trpeti, pa nikogar nemam, da bi me branil, ker ti, ljubi moj mož, nisi pri meni!

Kaj sem ti hudega storila, da me tako zanemarjaš? Veliko ti imam povedati, pa ti bom rajši potem, ko domu prideš. Nikogar nočem tožiti, — in vendar toliko trpim od človeka, kateremu ti vse zaupaš; prosim te, piši mi vsaj, da me še ljubiš, kakor tudi jaz tebe vedno zvesto ljubim, pridi kmalo, če ti je mogoče —“

Tukaj je bil papir pomazan, in zato je Hirlanda najbrž družega vzela, da je Artu pismo prepisala, ki ga je potem Gerard v roke dobil, kakor vse druge. Ta košček začetega pisma pa je ostal v miznici do tega dne. Arto se je silno zavzel nad tem pismom, ker je iz njega spoznal resnično ljubezen Hirlandino do njega, kakor tudi bridko obžalovanje, zakaj jej nič ne piše. Kakor se je Artu že pri prvi stopinji v Hirlandino sobico misel vrinila, da bi znala Hirlanda vendar le nedolžna biti, tako se mu je ta misel toliko bolj usiljevala, ko je to pismo prebral. „Kako je to mogoče,“ mislil si je, „da ona ni nobenega pisma dobila, ko sem jih jej vendar toliko pisal? Kaj pomeni to, kar ona piše, da mora toliko po nedolžnem prestati? Kdo je tisti človek, ki ga neče tožiti, in kateremu jaz vse zaupam? — Pa ne, da bi bil Gerard izdajalec, da je on mene prevaril?!“

Take misli so mu brodile po glavi, in skoro je bil bolj nagnjen, Hirlando za nedolžno, ko za krivo spoznati.

Več ur sta včasih vojvoda in eden njegovih zvestih služabnikov, star mož s sivo glavo, na lov

vkup hodila. Enkrat, ko je vojvoda pogovor zopet na Hirlando obrnil, reče mu ta starček z resnobnim glasom: „Naj vprašam, kogar hočem, vedno se sliši: ‚vojvodinja je kriva‘; meni pa vedno nek notranji glas pravi: ‚nedolžna je‘. Tega si jaz ne vem razložiti, in po pravici rečem, da jaz nikoli nisem verjel, da bi bila vojvodinja obdolženih pregreh kriva.“

Vojvoda ga resnobno pogleda, nekaj časa molči, potem pa mu vošči lahko noč in se v posteljo odpravi. Toda celo noč ni mogel očesa zatisniti, in drugo jutro reče dobremu starčku: „Vi imate prav; Hirlanda je nedolžna. Da bi bil pa Gerard toliko hudoben, da bi jo po krivem obdolžil, tega tudi ne morem verjeti; tudi on je moral preslepljen biti.“

Vitez Oliven pri svoji teti.

Sedem let je že preteklo, da se za Hirlando nič ni vedelo; vsak je mislil, da jo je že težko trpljenje pokončalo. Nekaj sosednih plemičev se je odpravljalo na božjo pot na Šmihelsko goro, ki je na francoski meji proti španski deželi. Vitezi so vojvodo Arta prosili, naj jim dovoli, da grejo na to božjo pot, in Arto je rad privolil. Ko so se več dni tam mudili, in svoje molitve s krščansko gorečnostjo opravili, podali so se vsi skupaj zopet domu.

Le eden najjimenitnejših, vitez Oliven po imenu, ločil se je od družbe, ker je pri tej priložnosti svojo teto obiskati želel, ki je proti Normandski strani v svoji grajšini kot vdova živela. Tik te grajšine so

bile v lepem kraji pač rodovitne njive in zeleni travniki, okoli in okoli tega grajšinskega polja pa so bili neizmerni, temni gozdi, tako da se je težko do grajšine prišlo, le pastirji so vedeli za vse steze. Od druge strani je vitez pač dobro vedel za pot do grajšine; pa od te strani še nikdar ni hodil, zato se je kmalo v gostem in temnem gozdu zgubil, da ni vedel ne naprej, ne nazaj.

Ni se vedel kam djati, kar zasliši naenkrat zvonček od živinske črede. Urno hiti proti tistemu kraji, odkoder je zvonček zapel, in zares najde čredo in pri njej pastirico. Vpraša jo, kodi se gre v grajšino. „Tukaj ni nobene prave poti,“ odgovori mu pastirica, „pa peljati vas hočem na en kraj, odkoder boste grajšino videli in lahko tje našli.“

Z veseljem gre Oliven s pastirico, ki je bila jako krotka, pa nekaj otožna videti. Pripeljala ga je na en hribček, odkoder se je grajšina videla in mu pokazala, kodi naj gre, da bo prej tje prišel. Tako je vitez Oliven srečno dospel v grajšino.

Svojo teto, grajšinsko gospo, je Oliven našel pri najboljšem zdravju. Srčno se je razveselila njegovega prihoda. Postregla mu je z vsem, o čemur je mislila, da ga bo razveselilo, napravila je veselice in gostije ter povabila sosedne plemiče, da je Olivnu med igrami in v veseli družbi hitreje čas pretekkel. — Olivnu se je tista pastirica, ki mu je pot pokazala, nekako znana zdela, vendar se ni mogel precej domisliti, kje da bi jo bil že videl. Njeno

lepo, spodobno obnašanje pa je pričalo, da ni v tako nizkem stanu rojena, ampak da je morda le po nesreči v revščino prišla. Zato se je bil Oliven precej namenil, da hoče svojo teto zavolj te ženske prašati, kdo da je; toda v prvem trenutku je na to pozabil, pozneje so ga pa veselice tako zmotile, da se tega ni več spomnil.

Slednjič se pa primeri, da je pastirica po svojih opraviilih v gradu mimo Olivna šla; tačas se je on svojega sklepa spomnil in prašal zraven stoječo teto, kdo da je ta služabnica, ki zdaj mimo gre. Teta mu pové, da je to njena pastirica in po njenih mislih kaka revna kmetiška hči. Rekla pa je tudi, da lepo obnašanje te pastirice kaže na kak višji stan, toda se od nje nič zvedeti ne more, odkodi bi bila.

Na to se podá Oliven s svojo teto v svojo sobo in reče pastirico poklicati. Dasiravno nerada bila je vendar precej pokorna. Ona je namreč Olivna dobro poznala in bala se, da bi je ne spoznal in izdal. Vsa prestrašena stopi v stanico z vprašanjem, kaj da gospod ukažejo? Oliven jo zopet nekaj časa pregleduje in potem reče svoji teti: „Ako bi le verjeti zamogel, da naša vojvodinja še živi, rekel bi, da je ta!“ In ko pastirico še enkrat z očmi premeri, vzklikne na glas: „V resnici, vi ste naša Hirlanda! Le nikar se ne prikrivajte!“ Pastirica je na to obleдела kakor mrlič.

S trepetajočim glasom je viteza prosila, naj jo za nič družega ne pogleda, ko za ubogo dekle.

Vitez na to teto vpraša, kdaj da je pastirica v hišo prišla, in zvedel je, da ravno o tistem času, ko je vojvodinja iz grada zginila. Zdaj ni mogel več dvomiti in nij prej odjenjal z izpraševanjem, dokler ni pastirica sama pripoznala, da je ona res vojvodinja Hirlanda. Vitez Oliven, posebno pa grajšinska gospa sta zdaj Hirlando odpuščanja prosila, da nista že prej vedela za nje visoki stan ter jej nista mogla dajati spodobne časti. Hirlanda pa je nasprotno viteza in gospo začela prositi, naj bi je ne razglasila, ampak jo v sedanjem stanu pustila, v katerem je sedem let veliko bolj mirno in zadovoljno živela, kakor prej v svojem gradu. „Ne morem se Bogu dosti zahvaliti,“ je rekla, „da me je v to samoto pripeljal in me v ta nizki stan postavil. Le to me je včasih peklo, če je morda moj dobri Arto zavolj mene nesrečen, ker tako slabo obdolževanje o meni veruje. Bolelo me je pač tudi to, da sem toliko škode trpela na svojem dobrem imenu. Pa tudi to nezgodo sem se prenašati naučila. Zato vas še enkrat prosim, da me v tej samoti in v tem nizkem pa srečnem stanu do konca mojih dni živeti pustite!“ — Toda vitez Oliven se na to prošnjo ni oziral, ampak je Hirlando zagotavljal, da jo bo Arto z največjim veseljem in s častjo sprejel, ker jo davno že za nedolžno ima. Rekel je, da hoče precej k Artu iti in mu sporočiti veselo novico, da Hirlanda še živi. V resnici zasede brzega konja in naglo odjezdi proti Artovemu gradu. Čez nekaj dni je bil že tam. Ko

se gradu že približuje, zasliši v bližini lovski rog. Precej je uganil, da bi utegnil vojvoda loviti v gozdu, toraj zavije konja v stran in res najde vojvodo med lovci. Po navadnem priklonu in pozdravu reče vitez, da ga veseli, vojvodo videti zdravega in čvrstega, in še pristavi nalašč, da bi pogovor na Hirlando napeljal, da je pač lahko mogoče, da se vojvoda tako dobro počuti, saj ima vse pri roki, kar ga zamore zveseliti.

„Res je,“ reče Arto po globokem zdihljeji, „vi bi resnico govorili, dragi prijatelj, ko bi bil le jaz pri zbiranju svoje zaročnice več sreče imel in kaj naslednikov odgojil.“ — „Jaz pa ne verjamem,“ reče Oliven, „da ste bili nesrečni pri zbiranju neveste. Jaz vsega tega ne verjamem, kar o Hirlandi govoré, saj je bila zmirom tako dobra in pobožna!“ — „Saj tudi jaz nič prav ne verjamem tega,“ reče vojvoda, „pa kaj mi to pomaga, jaz le nimam ne žene, ne otrók. Rad bi vendar še enkrat videl svojo Hirlando.“ Vitez Oliven reče na to: „Kaj pa, ko bi jaz svojega vojvodo prepričal, da Hirlanda še živi, da svojega Arta še vedno resnično ljubi in da se bo k njemu povrnila, če jo le sprejeti hoče? Ko bi jo jaz sam hotel nazaj pripeljati, ali bi jo vi hoteli z veseljem sprejeti?“ — „Prijatelj,“ odvrne vojvoda, „vi govorite reči, ki niso mogoče; če bi pa mogoče bile, me pač ni treba prašati, kako bom Hirlando sprejel; saj že težko pričakujem trenutka, da jo zopet vidim!“

„Vedite torej, dragi vojvoda,“ reče Oliven, „Hirlanda je pri moji teti; tam sem jo našel v obleki revne dekle in jo spoznal. Prosila me je sicer, naj ne ovadim njenega bivališča, v katerem kot najzadnja dekla bolj srečno živi, ko prej v svojem gradu kot visoka gospa, toda tega jej nisem hotel obljubiti. Rekla je, da jej samo to življenje grení, če ste morda vi nesrečni zavoljo nje, ker morda verujete v laži, s katerimi so jo obrekovali. Ko bi pa ona zvedeti zamogla, da ste vi srečni in zadovoljni, potem bi si nikoli več ne želela s sedanjega zavetja in mirnega življenja v prejšnji stan nazaj povzdignena biti.“

Arto mu s solznimi očmi odgovori: „O ti mogočni Bog! Hirlanda še v svojem revnem stanu za mene skrbi in svojo nezasluženo osodo zadovoljno prenaša, jaz pa o posestvu vse oblasti in premoženja še nesrečno živim! Kako resničen je izrek: nedolžnost je največji zaklad na zemlji in brez nje ni prave sreče. Toda povej mi, kdaj boš pripeljal mojo ljubo Hirlando?“

„Ako mi ukazete,“ reče Oliven, „precej jutri se bom odpravil na pot in se bom srečnega štel, ako smem svojemu vojvodi s čim postreči.“ „Torej le pojdite hitro,“ reče vojvoda, „vam gre ta častna naloga in moje hvaležnosti smete biti gotovi. Pojdiva v grad, da se pripravite za pot in jutri že odrinete!“

Omeniti je treba, da zdaj ni bilo več tistih od Gerarda podkupljenih poslov v gradu, ki so Hirlando počrtniti pomagali. Eni so pomrli, drugi zopet so se umaknili kmalu po Gerardovem odhodu, ker jih

je vest pekla, zopet drugi so šli iz strahu, ker so zapazili, da dobiva vojvoda počasi vse druge misli o Hirlandi in da jo skoro že za nedolžno šteje. Zato se jim ni zdelo več varno v gradu in odmaknili so pete. Samo nekaj starih, poštenih poslov iz istega časa je v gradu ostalo, kateri čez Hirlando niso nič pričali in se toraj niso imeli česa bati. Med temi je bil tudi tisti stari mož, ki je vojvodi zmirom pravil, da je Hirlanda nedolžna. Ta in kar jih je bilo njegove misli, pa tudi drugi novi posli, so se močno razveselili, ko so slišali, da je Hirlanda še živa. Veselili pa so se posebno kmetje in reveži v bližnjih vaseh, ki so bile vojvodi podložne, ker so se še spominjali, kako dobra je bila Hirlanda za siromake, in so se že naprej veselili, kdaj bo nazaj prišla v svoj grad in zopet postala mati ubogih.

Vitez Oliven se je pripravil za potovanje; posli v gradu pa so imeli dosti opraviti z olepšavanjem gradu in s pripravami, s katerimi so hoteli Hirlando bolj slovesno pozdraviti in sprejeti. Drugo jutro je Oliven z odbranimi vojaki odrinil proti Normandiji, spremljevan z dobrimi voščili vseh podložnikov, katerim je namen njegovega potovanja znan bil.

Hirlanda se povrne na svoj dom.

Takrat, ko je bila Hirlanda izpoznana, prosila je viteza Olivna in njegovo teto tako dolgo, da sta jej morala obljubiti, da jo bosta vsaj toliko časa

v prejšnjem stanu kot pastirico pustila, dokler je sam vojvoda Arto nazaj v svoj grad ne pokliče. Grajšinska gospa se je sicer te obljube držala, vendar je, kolikor je skrivaj le zamogla, Hirlandi vso mogočo čast skazovala, včasih se celo vzdržati ni mogla, da se je pred Hirlando vpričo družih poslov ponižala, tako da se je tem prav čudno zdelo, posebno ker so bolj prebrisani hlapci že davno pravili: „Naša pastirica ni kmečki otrok, tukaj nekaj posebnega tiči“.

Če je pa gospa s Hirlando posebno prijazno ravnala, vendar zato noben od poslov Hirlande zavidal ni, ker je bila tudi ona ves čas proti vsem tako prijazna in postrežljiva, da so jo vsi radi imeli. Ne samo, da je svoje delo skrbno opravila, pomagala je tudi drugim, če je le čas imela; in če je koga žalostnega videla, ga je tolažila, bolnim pa rada postregla. — Večkrat so se posli med seboj pogovarjali, da bi Hirlanda večjo srečo na svetu zaslužila. Vsem je bilo tedaj prav, ko so videli, da je od gospe zdaj dosti bolj obrajtana ko poprej.

Hirlanda pa ni bila tega nič vesela, da se je tako obrnilo in da se je nje skrivno zavetje zvedelo. Kolikorkrat se je svojega gradu spomnila, vselej jo je zbolel spomin na prestano žalost in trpljenje, in tudi zanaprej si nič dobrega ni obetala. „Kako prijetno mi je tukaj bilo,“ rekla je sama pri sebi; „nihče me ni mučil, ne preganjal; vsi so me radi imeli; zadovoljno in v miru sem svoj kruhek uživala. Brez

motenja sem lahko svojemu Bogu služila, ki je tako po očetovsko zame skrbel. Kako rada bi zmerom tukaj ostala! Pa dobri Bog hoče drugače. — Njegova, ne moja volja naj se zgodi!“

Prosila je zdaj Boga, če jo v prejšnji stan nazaj povzdigne, naj jej dá to milost, da se nikoli ne prevzame, in da naj jej dá priložnost, da bo lahko vedno živela po naukih svete vere. Bolelo jo je tudi to, da svojega sina v gradu našla ne bo.

Zvedela je namreč v gradu Olivnove tete, da je v tem in tem času neki vojvodinji sin ukraden bil, ker se je menda razglasilo po hlapcih opata Bertranda. Ker se je čas vjemal z njenim porodnim dnevom, zato ni mogla biti v dvomu, da so ljudje govorili o njenem sinu, katerega so jej nezvesti posli utajili. Mnogokrat je jokala po svojem sinu in molila za njega, da bi se mu dobro godilo, če je še živ. Da bi ga pa še kedaj v svojem življenji videla, tega si ni upala misliti.

Hirlanda se je motila ravno s takimi mislimi, ko čuvaj na gradu zatrobi in naznani, da se bliža gradu en vitez s krasno družbo. Kmalu je čuvaj s turna tudi spoznal tega viteza in naznanil da je Oliven. Grajšinski gospej je srce od veselja zaigralo, ko je slišala, da se bliža nje nečák. Takoj je pustila Hirlando poklicati. Vitez Oliven in njegovi vojaki bili so pri grajšinskih vratih z veliko častjo sprejeti in potem je gospa pustila napraviti za vse dobro pojedino.

Vojaki so se vsedli in se gostili. Tudi Oliven je nekoliko zajel. Potem pa je poklical svojo teto

in Hirlando v zgornje prostore gradu. V posebni sobi je gospema začel praviti, kako je bil od vojvoda Arta z veseljem sprejet, kako so se vsi prebivavci Bretanije razveselili, ko so slišali, da je Hirlanda še živa, in kako je posebej še Arto že težko pričakuje, in da je njega poslal sem, da mu ljubo ženo nazaj pripelje.

Zdaj je grajšinska gospa Hirlandi roko poljubila in jo prosila zamere, da ni že prej vedela njenega stanu, ker sicer bi ji bila vse drugače postregla.

Hirlanda pa se je zahvalila vitezu Olivnu za njegov trud, njegovi teti pa za to, da jej je toliko časa ljubo zavetje dajala in jo s potrebnim živežem preskrbovala. — Med tem je hišina prinesla Hirlandi novo, žlahtno obleko. Ko se je Hirlanda s pomočjo hišine v posebni sobi preoblekla in krasno napravila poklicala je gospa vse grajšinske posle gori v dvorano. Ko so bili vsi zbrani, pripeljala je Hirlando med nje. Tista, ki je bila pred najmanjša dekla pri hiši, stopila je zdaj kot vojvodinja v žlahtni obleki med družino. Hirlanda ni mogla spregovoriti, ker so jej solze oči zalivale.

Grajšinska gospa pa poprime besedo in razloži poslom, da je ta njih tovarišica Hirlanda sama brentanjska vojvodinja. V kratkem jim pové, kako je bila Hirlanda po nedolžnem pregnana, da je morala v ta grad pribežati in sedem let za pastirico služiti; da je pa zdaj nje nedolžnost spričana in da se bo zdaj zopet v svoj grad nazaj povrnila.

Pričujoči so vsi z glasnim jokom poslušali žalostno prigodbo in Boga hvalili, da je zdaj Hirlandino nedolžnost razodel in jej zopet boljše dni naklonil. Drug za drugim so se spoštljivo približavali Hirlandi in jej roke poljubovali. Vsak bi jej bil še rad kako besedo za slovo povedal, pa od ihtenja niso mogli govoriti.

Hirlanda sama je bila tako ginjena, da ni spregovoriti mogla. Večkrat je pozneje rekla, da je bila to ena najlepših ur v njenem življenji. V gradu je bilo vse polno veselja in vsak posel se je srečnega štel, če mu je gospa ukazala, naj Hirlandi s čim postreže. Tako je ta dan v veselji pretekkel. Drugo jutro pa se je Oliven že na pot odpravljal. Njegova teta bi bila rada še njega in Hirlando nekaj dni pridržala, pa Oliven je rekel, da ne sme nič odlašati, ker je vojvodi obljubil, da bo precej odrinil, in ker mu bo vojvoda na določeni dan naproti prišel.

Lahko si je misliti, kako težko se je Hirlanda ločila od ljubega gradu, od ljubeznjive gospé in od grajšinskih poslov, s katerimi je toliko časa v lepi edinosti vkup živela. S solznimi očmi je grad zapustila in ravno tako so jo vsi tisti s solzami spremljevali, ki so jo le poznali. Vsi so jej voščili srečo in blagoslov Božji in tako dolgo so iz grada za njo gledali, dokler so jo le še videti mogli. Tudi ona se je še več ko stokrat nazaj ozrla na grad, dokler ga ni ovinek ceste očem zakril.

Vojvoda Arto je vedel, na kateri dan bo Hirlanda prišla, ker se je že pred pomenil z Olivnom. Šel je

toraj z vsemi podložnimi plemiči, s svojimi vojaki in grajšinskimi posli vojvodinji naproti. Njim se je pridružila še neštevilna množica ljudstva.

Arto je bil nemiren, ker mu je vest očitala, da je proti Hirlandi nepremišljeno, prenačljeno in krivično postopal. Ko je Hirlando zagledal, bilo mu je še težej pri srcu, kajti njeno jasno lice je najbolje spričevalo njeno nedolžnost. Ko pride blizu nje, stopil je s konja, in le počasi, poln sramote in solznih oči, stopil je pred njo. Tudi Hirlandine oči so bile mokre, pa to so bile solze nedolžnosti, veselja in odpuščanja. Ljubeznjivo je Hirlanda prihitela v naročje Artovo. Njegove roke so sicer objele tisto, ki jo je srce resnično ljubilo, pa vest njegova mu je velevala, kot nevrednemu odstopiti od žive podobe nedolžnosti in čednosti. Hladna groza ga spreleti, on zatrepeče in potegne svoje roke nazaj.

Ko Hirlanda ta trepet v njegovi roki začuti, prestraši se še ona in reče: „Kaj vam je za božjo voljo, ljubi Arto?“ On jej žalosten odgovori: „Moja krivica mi je pred očmi, ko vas zopet vidim, ljuba Hirlanda. Več ko prepričan sem vaše nedolžnosti, zato moje roke niso vredne, da bi vas objele.“

Hotel je še govoriti, pa Hirlanda mu je segla v besedo: „Ljubi Arto, ako še ljubite svojo Hirlando, pustite take misli, ki ranijo tudi moje srce. Jaz vam ničesa ne očitam, saj vi niste bili krivi, ampak tisti, ki so me obrekovali. Pa saj tudi nisem toliko trpela, kakor mislite. Pri teti viteza Olivna sem se

prav dobro imela in sem živela prav zadovoljno. Vsem sem od srca odpustila, ki so mi kaj žalega storili, torej jim odpustite še vi in bodite veseli z menoj, ker drugače tudi vaša Hirlanda vesela biti ne more.“

„Vi ste pač lahko veseli, ker vam vest nič ne očita,“ povzame vojvoda, „meni pa vest pravi, da sem se hudo pregrešil zoper Boga in zoper vas.“ — „Dobri Bog vam je že odpustil“, reče Hirlanda, „in tudi jaz sem vam odpustila; čemu si potem skrbi delate? Še le potem, ko boste vi veseli, bom tudi jaz srečna.“

„Srečna morate odslej tudi vedno biti,“ reče Arto, „to srečo ste si zaslužili. Zdaj pa pojdimo proti gradu, da vam bom tam zamogel svojo resnično ljubezen in dolžno spoštovanje v dejanju skazovati. Hvala bodi večnemu Bogu, da mi vas je nazaj dal, da bom zamogel en del svojega velicega zadolženja poravnati. Pojdimo, hitimo, ker vsi ljudje že težko pričakujejo, da vas zopet vidijo in srčno pozdravijo.“

Na to se je celi sprevod slovesno dalje podal. Hirlanda je jezdila Artu na desni, Oliven pa na levi strani. Med potjo jej je Arto pravil, kako veselje je v gradu in kako se vsi podložniki njenega prihoda veselé. Eno uro od grada pričakovala je neshtevilna množica ljudstva prihoda svoje vojvodinje.

Razlegalo se je veselo vriskanje mladine in nobena pričujočih mater se ni mogla solz zdržati, ko so vojvodinjo od daleč zagledale. Njih spoštovanje do dobre deželne matere je bilo toliko, da so na

obeh straneh ceste klečale in z nepremakljivim pogledom mimogredočo Hirlando spremljevale.

Ko so pa prišli do grajskih vrat, bila je taka gnječa, da se je komaj skoz prišlo. Hirlanda je solznih oči gledala to naklonjenost svojih podložnih, in prosila je svojega Arta, naj bi ubogim z obilnimi darovi na ta dan veselje naredil, za kar je Arto precej svoje povelje dal.

Vsi so se zdaj podali v lepo pripravljeno veliko dvorano, da si spočijejo, ker so bili od dolge poti že močno utrujeni, posebno Hirlanda, ki ni bila vajena jezdariti. Arto se je še enkrat k delivcem miloščine podal in jim rekel, da ne smejo nobenega siromaka izpustiti in vsakemu toliko dati, da bo lahko s svojo družino en vesel dan imel.

Bil je ta dan še skoro bolj vesel, kakor na dan poroke. Vsak si je prizadeval, da bi Hirlando s čim razveselil. V gradu pri gospodi pa je bila velika pojedina. Kot kraljica v sredi kake imenitne družbe sedela je Hirlanda, Arto in vitez Oliven pa na njeni strani.

Hirlanda zopet srečna.

Dasiravno je Hirlanda spoznala dobri namen, zakaj je Arto toliko prazniškega veselja urediti pustil, vendar si je že pokojnega življenja želela, ker se je bila tega hrupa že odvadila. Ta želja se jej je v kratkem spolnila. Ko je bila veselica kon-

čana in ko so povabljeni gostje s srčnimi voščili za dobro zakonsko srečo odšli, podal se je Arto k Hirlandi in jej izročil vso oblast, kako hoče po gradu vse po svoji volji urediti, češ, da kar ona ukaže, bo tudi njemu prav.

Hirlanda je rekla, da v lepem redu vidi največjo radost in da nič drugega ne želi, ko da bi Arto na vse preteklo pozabil, kakor je tudi ona pozabila, in naj bi zopet tako srečen in vesel bil, kakor nekdanj, ter za to skrbel, da bi posli vsak svoje delo redno oskrbovali. Če se vse to zgodi, potem bo resnično srečna in zadovoljna. „Le v eni reči sem se nekoliko premenila,“ je še pristavila, „namreč da sem se v svojih zadnjih letih privadila, Bogu bolj zvesto služiti, in da sem zato vajena, vsako jutro in vsak večer kake pol ure moliti. Zato bom vsako jutro navadno službo Božjo redno obiskovala in vsak večer v grajšinski kapelici svojo molitev opravljala.“ Arto jej je rad obljubil, ne samo, da jej tega ne bo branil, ampak tudi, da jo bo vsakokrat v cerkev spremil, kadarkoli bo doma.

Celej družini je Arto ostro zaukazal, da morajo gospo na vsak migljej ubogati in vse storiti, s čimur jej veselje napraviti zamorejo.

Pa saj tega še treba ni bilo, ker so jo vsi tako ljubili in spoštovali, da so bili le takrat veseli, kadar so tudi njo veselo in zadovoljno videli. Tako je bilo tedaj v gradu vse v lepem redu.

Še veliko bolj veselji so bili Hirlande podložni kmetje. Kajti dokler ni bilo nje doma, bil je Arto

vedno slabe volje, tako da ga je vsaka najmanjša reč zdražila, in v svoji jezi je včasih ostro sodil in marsikteremu krivico storil.

Zdaj pa so se ljudje s prošnjami in pritožbami k Hirlandi zatekavali in če prav ni mogla vsakemu milosti izprositi, obvarovala jih je vendar krivice, ker se Arto njenej besedi ustaviti ni mogel.

Najbolj pa so reveži Boga hvalili, da se je Hirlanda povrnila, ker tem je bila ona prava mati. Nobenega ni brez obilnega daru odpravila, siromašni bolniki so dobivali jedil in zdravil. Marsiktere je Hirlanda sama hodila tolažit, ali pa v svojem imenu kakega posla k njim poslala. Pogosto je sama ubogim obleko narejala in največje veselje je imela, ako je zamogla prav mnogim pomagati. Tudi Arto se je tega veselja udeleževal. V kratkem, ona je bila veselje tistega kraja.

Če je pa svoje vsakdanje molitve v cerkvi opravljala, se je najlepše svetila njena pobožnost. Njeno srce in njene misli so bile pri Bogu, nič je ni moglo motiti, in dosti jih je samo zato v grajsko kapelico hodilo, da so videli, kako gospa vojvodinja pobožno moli.

Pri tako lepem, resnično krščanskem življenji božji blagoslov ni mogel izostati. Edino, kar se je Artu nemilo zdelo in česar tudi Hirlandi ni mogel zamolčati, bilo je pomanjkanje otrok. Ona pa mu je odgovorila, da to, kakor vse drugo, je božji dar, da Bog pri vseh rečeh svoj namen ima, in da bo Boga srčno prosila, naj bi se njegova želja spolnila

Sedem drugih let je zopet preteklo, pa Arto in Hirlanda sta bila še vedno brez otrok. Še le v osmem letu je Bog nju prošnjo uslišal, da se je Hirlanda v drugič mater čutila. Oba sta bila tega zelo vesela.

Hudobni Gerard pride zopet v grad.

Kakor se je vsak pravični človek veselil, da je Hirlandina nedolžnost na dan prišla in da ona zdaj zopet z Artom srečno vkup živi, tako se je te novice prestrašil hudobni Gerard. Imel je namreč še vedno plačanega ogleduha v Artovem gradu, kateri mu je moral od časa do časa vse sporočiti, kaj se v gradu godi. Ko je zvedel, da se je Hirlanda s tako častjo v grad povrnila, polastila se ga je taka togota, da je bil nekaj dni zares bolan. Spoznal je, da so njegovi prvi naklepi skoro popolnoma razdrti, in če je hotel, da bi mu tudi prihodnji ne spodleteli, moral je zelo pazljivo ravnati.

Trdovratnemu zlobnežu se je najpametnejše zdelo, bratu in svakinji pisati priliznjeno vošilno pismo, v katerem se je izgovarjal, da zaradi bolehnosti ne more sam priti. Tudi je s hinavsko prilizljenostjo Hirlando prosil odpuščanja, ter je vso krivdo zvalil na posle, češ, da so ga ti tako nalagali in o vojvodinji tako slabo govorili, da jim je nazadnje verjel. Rekel je, da bo v kratkem, kadar mu bo mogoče, sam prišel in vse povedal, kako je bil po hudobnih pričah zapeljan, da je o Hirlandi slabo mislil.

Tisti, ki je pismo prinesel, bil je priliznjen in v hinavščini dobro izurjen, kakor njegov gospod; ta je znal toliko laži pridjati, da sta mu Arto in Hirlanda res verjela ter Gerarda za nedolžnega spoznala. Dala sta mu še posebno pismo do Gerarda, v katerem sta ga povabila, naj le kmalo zopet pride, da bo videl, kako vlada zdaj sreča in mir v gradu. Hirlanda, dobra duša, je na vse pozabila, čeravno Gerarda krivice oprostiti ni zamogla; pa sumničenje se jej je greh zdelo in mislila si je, da je vendar le mogoče, da je tudi on preslepljen bil. Zato je Artu sama rekla, naj Gerarda le zopet povabi na grad. Kar je v pismu stalo, sta Arto in Hirlanda poročniku še z besedo povedala. S tem poročilom je ta zadovoljen prišel na Angleško h Gerardu, kateri je smel pač vesel biti, da je tako hitro ves sum od sebe odvalil. Zdaj je na enkrat popolnoma ozdravel, ker je zopet upati začel, da bo s svojim jezikom kmalu spet pridobil zaupanje Artovo, da bo zamogel svoje hudobne naklepe izpeljati. Malo dni potem se je podal na pot k svojemu bratu, in ko je v grad prišel, bil je od Arta in Hirlande prijazno sprejet.

Ker je bila tista baja, ki je Hirlandi otroka odnesla, še vedno v Šentmalskem samostanu zaprta, njen mož in babica pa že mrtva, zato je bilo Gerardu lahko, ves sum od sebe odvaliti. Rekel je namreč, da so bili ti trije najbrž od kakega hudobneža podkupljeni, da so otroka odnesli. Tudi je vse obreko vanje na te tri zvalil, češ, da so mu ti vedno pra-

vili, kako grdo svakinja živi. Obžaloval je, da je zamogel brat take ničvredne ljudi v službi imeti, in da je potem on še sam tako neumen bil, da je tem ljudem verjel, kar so čez vojvodinjo govorili.

„Vendar,“ rekel je nazadnje, „to je še moja tolažba, da sem vojvodinjo pri življenju ohranil. Ko sem namreč zvedel, da bi imela svakinja v smrt obsojena biti, pripomogel sem po svojih ljudeh, da je lahko ubežala in tako sem jo smrti rešil, ker je njena obsodba pozneje res prišla. To me bolj veseli,“ pristavil je hinavec, „kakor vsa dobra dela mojega življenja; zato tem prej upam, da bom od dobre vojvodinje odpuščenje zadožil za svojo zmoto.“

Od vseh, na katere je Gerard vse sumničenje zvrget, bila je živa le še ena osoba, ki se pa tudi ni mogla braniti. Zato se je njegovim lažem vse verjelo in pridobil si je vnovič popolno zaupanje svojega brata.

Hirlanda v smrt obsojena.

Resnična ljubezen in edinstvo je kraljevala med Artom in Hirlando, tako da Gerard dolgo ni našel prave priložnosti, da bi svojo svakinjo v nesrečo spravil. S tem je bil pa prav zadovoljen, da nič otrok nista imela, ker je tem, ložej upati smel, da bo po Artovi smrti vse premoženje v svojo pest dobil. Ko je pa zvedel in spoznal, da bo Hirlanda vdrugič porodila, podrlo se je vse njegovo upanje in ni vedel več, kaj bi zdaj počel. Pri tem pa je

moral vsaj na videz še svoje veselje kazati nad tem dogodkom, in to je znal tako dobro narediti, da nihče ni sumil, da bi on utegnil drugih misli biti. Dokler otrok ni bil rojen, tudi ni mogel nič storiti.

Hirlanda je slednjič porodila, in dete bilo je ženskega spola. Arto s tem ni bil zadovoljen, ker bi bil rajši fanta imel.

Hudobno oko Gerardovo je to nezadovoljnost na Artovem obrazu kmalo zapazilo. Skrivaj je to nezadovoljnost pri bratu povekšati skušal kar se mu je tako dobro poneslo, da Arto proti svoji ženi ni bil nič več tako prijazen, ko prej.

Hirlanda je brez sumljivosti to enkrat celo Gerardu potožila, in Gerard jej je svetoval, naj se proti Artu le vedno prav prijazno in ljubeznjivo kaže, da bo s tem njegovo majhno nezadovoljnost lahko premagala. Pa ravno to obnašanje se je Artu čudno zdelo. Gerardu pa je bilo všeč, ko je videl, kako njegov brat bolj in bolj ljubosumen postaja.

Nekega dne je Gerard svojemu bratu podtaknil pod okrožnik papirček, na katerem so stale besede:

„O knez, ne upaj ženi zviti,

S prijaznostjo te če slepiti!“

Arto pri jedi papirček najde, bere, obledi, dene papirček v žep, ne reče besede več in zamišljen zapusti obednico. „Ne vem“, reče pozneje enkrat svojemu bratu, „zakaj se Hirlanda tako prijazno obnaša proti meni; ta reč se mi nekako čudna zdi, ne vem, kaj bi od nje mislil.“

Gerard je svojega brata dobro pretuhtoval, in ko je od njegovega suma prepričan bil, mu reče:

„Čudno, da so se tistemu, katerega je slepa ljubezen že čisto omamila, vendar enkrat oči odprle! Ali niso nikoli zapazil, kako dobra sta si tvoja žena in vitez Oliven? Jaz sem to že davno zapazil, posebno kadar tebe ni bilo doma, pa ti nisem hotel nič povedati, da bi ti življenja ne grenil, ter sem si mislil, da boš že sam na to prišel.“ Arto, ves bled od jeze, reče na to: „Kako sem mogel vendar tako neumen biti, da sem to nesramno prijaznost toliko časa brez sumljivosti gledal! Prav imaš, Gerard, in ti gotovo tudi to skazati zamoreš.“ Gerard odgovori: „Že s tem je dosti skazano, da je Oliven zmirom v gradu, kadar tebe ni, ali pa celo ona njega na njegovem gradu obišče. Pa saj bomo to še bolj natanko zvedeli. Premagaj do tje svojo jezo, da komu krivice ne storiš!“ — „Prav imaš, Gerard,“ reče vojvoda, „pa potlej jej Bog pomagaj!“

V otožnih mislih se Arto po svojem vrtu sem in tje sprehaja. Gerard pa skoči na konja in odhaja skoz grajska vrata.

Nekaj ur od grada je prebival neki hudobni vitez, od katerega se je moglo po pravici reči, da se ni bal ne Boga, ne ljudi. Njegovo najljubše opravilo je bilo, hudobije doprinašati, ropati in moriti. On je bil v najboljših letih, silno velik in močan, izurjen v bojih, in kdorkoli se je njegovim hudobijam ustavljal, vsacega je poklical na dvoboj in ga pokončal.

Mnogo nedolžnih je razsekal njegov težki meč. Postave so pa tačas dvoboj zelo čislale, in po tačasni navadi je bil tisti za pravičnega spoznan, kdor je v boji zmagal.

Kakor se že hudobneži kmalo med sabo spoznajo, tako se je zdaj tudi Gerard k temu roparskemu vitezu podal in mu obljubil lepo število denarjev, ako mu v neki imenitni reči pomaga. Vitez je bil precej pri volji vse storiti za denar, če bi bilo prav krivično, samo vedeti je hotel, kaj? In ko mu je Gerard vse razložil in mu povedal, koliko denarja mu hoče za to dati, je dejal ropar ves vesel: „Princ Gerard! le mene pustite to izpeljati. Z mečem v roki bom že znal svojim besedam moč dati. Le pojdite in povejte svojemu bratu, da sem jaz vas zaničljivo vprašal, če bo on pač revni zarod viteza Olivna hotel za svojega otroka spoznati. Če hoče kaj več zvedeti, naj le k meni pride. Le pojdite in na mene se zanesite, jaz bom že mož beseda.“

Z zlodjevim veseljem je Gerard počasi proti gradu jezdil. Tam se je zamišljenega in otožnega kazal, in tacega ga je tudi Arto srečal in ga precej prašal, od kod da pride.

„En malo okoli sem jezdaril,“ reče ta, „da se nekoliko pretresem.“ Potem sta šla oba v Artovo sobo. „Bolj ko premišlujem,“ reče vojvoda, „bolj verjetno se mi zdi, da je Hirlanda nezvesta.“ — „Jaz pa, bodi Bogu potoženo,“ reče Gerard, „sem na poti zvedel, da je to, od česar mi v gradu le

sumimo, zunaj že kakor gola resnica znano.“ — „Kaj? kdo kaj vé?“ zagrmí Arto. Gerard pa, previhani hinavec, kakor bi bil kdo vé kako žalosten, odgovori: „Srečal sem v soseski viteza, ki mi je zaničljivo rekel: ‚No, princ Gerard, ali bo res vaš brat revni zarod viteza Olivna za svojega otroka spoznal?‘ „Jaz sem se grozno prestrašil,“ pravi Gerard dalje, „in prašam viteza, kako to misli?“ On pa mi odgovori: ‚Kjer gre za čast vojvode, tam se ni treba norčevati. Le to mu znate povedati, če hoče kaj več zvedeti, naj se le pri meni oglasi!‘ Tako je govoril; koliko je na tem, tega pa jaz ne vem. Meni je prav žal, da moram take pošte prenašati, pa molčati o takih rečeh vendar ne smem, ker gre za čast mojega brata.“

Vojvoda, ginjen od take hinavske zvestobe svojega brata, mu reče: „Za božjo voljo, Gerard, v kako sramoto me bo spravila ta nezvesta prešestnica! Naj mi vendar tisti vitez celo zgodbo pripové, kar on vé od tega; pojdi in pošlji hitro koga k temu vitezu, naj brez zamude k meni pride!“

Gerard je storil po ukazu svojega brata. V dveh urah je bil tisti vitez že tukaj ter se Artu predstavil.

Arto ga nagovori z resnim glasom: „V vsaki drugi reči bi mi bil vaš prihod še enkrat ljubši, cenjeni vitez, pa tudi v tej sitni zadevi sem vaše pomoči potreben. Vi ste mojemu bratu pravili reči, ki se tičejo poštenja cele moje hiše. Ali pa zamorete to vse tudi dokazati?“

Vitez odgovori: „Kar sem s svojimi očmi videl, zamorem le z besedo in s svojim mečem spričati. Zato rečem: vaša soproga je prešestnica in nje otrok je zarod viteza Olivna. Kdor pa moji besedi ne verjame in čast te prešestnice brani, hoče, tega kličem na dvoboj, naj potem meč razsodi, ali sem resnico govoril ali pa se lažem.“

Zdaj Arto ni bil več gospodar samega sebe. Divja jeza ga je premagala, da ni vedel, kaj bi storil. Hitro je ukazal, Hirlandi otroka iz rok strgati in ga kaki kmetici v rejo izročiti, Hirlando pa v temno ječo pahniti. Hipoma se je oboje zgodilo, in ko Arto ne bi bil v svoji jezi na glas upil, da je vojvodinja prešestnica, potem bi si nihče v gradu ne bil mogel razjasniti, zakaj se vse to godi. Ravno je imela Hirlanda s svojim ljubim otročičem opraviti, kar surovi rabeljni prihrumé ter jej gospodarjevo povelje naznanijo. Materno srce je groza občla, trdo stisne svojega ljubčeka k sebi rekoč: „Otroka ne pustim, ako že hočete, vzemite me z otrokom vred.“ Pa služabniki se niso smeli na njene besede ozirati. Siloma jej tedaj dete vzamejo, in že so prišli tudi tisti, ki so imeli njo v temno ječo odpeljati.

Popolnoma nezavedna je bila Hirlanda v temno ječo vlečena in v tej nezavednosti je dalj časa ležala. Ko se je zopet zavedla, ni vedela, kje da je. Ko je pa trudne oči na vse strani obračala in močna vrata trdo zaklenjena našla, pač ni mogla dvomiti, da je v ječi. Pred vsem je svojega otroka iskala, — pa nikjer ga ni bilo!

Vsak si lahko misli, kako žalosten je bil položaj dobre Hirlande v tej nepričakovani stiski. Od vseh zapuščena v temni ječi, nevedoča, zakaj to, preganjana, brez priložnosti, da bi se braniti zamogla, vse človeške pomoči oropana, ni prav nič vedela, kaj je čaka. Glasno je jokala in tarnala, toda nihče jej ni mogel pomagati.

Njeno nedolžno srcé se je tedaj k Bogu obrnilo, in ko je zopet tako na Njega, svojega najboljšega pomočnika, mislila, postala je bolj pokojna ter je sebe in svoje ljubo dete Božji očetovski brambi izročila.

Arto pa, ves podoben viharju, ki je po eni strani že vse razdjal in svoje oblake za novo nevihto nabira, pokliče Gerarda in od daleč že proti njemu zagrmi: „Kaj mi je storiti, da rešim svojo in svoje hiše čast?“ Gerard, ki ga je natanko poznal in dobro vedel, da je smrt nedolžne Hirlande že sklenjena reč, hlinil se je svetega in brata prosil, naj se nikar ne prenagli, da kake krivice ne stori. Svetoval mu je celó, naj nikar ne bo sam sodnik, ampak naj sodbo prepusti Bogu. To pa je rekel zato, ker je po tačasnih postavah taka sodba, ki se je Bogu pripustila, šla na borišče, to je, tisti, ki je bil obdolžen, moral se je na dvoboj postaviti, ali kdo drugi namesto njega, če je takega prijatelja našel. Gerard je pa dobro vedel, da je hudobni vitez silno močan in v bojih izurjen, da se torej dvoboja ne bo ustrašil. Zato je brata napeljeval na to, da bi se stvar po dvoboju razločila, ker tako je zamogel vso krivdo

od sebe odvaliti, češ, saj je Bog sam tako razsodil. Zato je Artu še rekel: „Ako je Hirlanda nedolžna, jej bo Bog že koga poslal, da se bo zánjo v boj postavil proti velikanu, ki jo je tako hudo obdolžil. Najbolje je tedaj, da se en dan odredi, kdaj se ima ta dvoboj vršiti; to se mora pa razglasiti, da se bo oglasil tisti, ki hoče Hirlandino poštenje braniti. Če ta velikana premaga, potem se mora Hirlanda kot nedolžna izpustiti, ako pa velikan zmagovalec ostane, mora nastopiti postavna kazen za prešestvo.“ — Ta predlog je bil Artu všeč in dal je razglasiti, kdaj se bo dvoboj vršil med velikanom in tistim, ki hoče Hirlando braniti; če se pa nobeden ne oglasi, mora Hirlanda umreti. Gerard se je svoje hudobije veselil, ker je mislil, da se nobeden ne bo postavil velikanu, katerega so se vsi bali; in če bi se mu prav kateri postavil, saj ne more premagati strahovitega viteza.

Uboga Hirlanda ni nič vedela, kaj se o njej sklepa in kako sodbo so čez njo izrekli. Revna slama je bila njena postelja, neka stara dekla pa jej je vsak dan nekaj malega za jed prinesla.

Dan razsodbe se je bližal, in ko je stara dekla zvedela, kdaj bo Hirlanda na grmadi zažgana, ni se mogla solz zdržati, ko je k Hirlandi v ječo stopila. Hirlanda je začela deklo izpraševati, zakaj se joka, in ko le ne more iz nje nič spraviti, reče sama: „Saj kaj družega tako ne pričakujem, ko smrtne sodbe. Verjemi meni, da se smrti nič ne bojim, saj

le ona me zamore iz teh nadlog rešiti. Samo to mi povej, kakšna smrt mi je sojena!“ Dekla jej jokaje odgovori: „Ena najbridkejših. Grmado napravljajo, in če se nihče za vas ne potegne in pri dvoboju vašega tožnika ne prevlada, — morate na tisti grmadi svoje življenje končati.“ Ta žalostna novica je Hirlando z bridkostjo napolnila. Le do enega človeka je imela zaupanje, da bi se utegnil zánjo v boj postaviti, to je bil vitez Oliven. On bi bil to tudi storil. Pa k nesreči ga ni bilo doma, odpotoval je v tuje dežele nekam in še vedel ni, kaj se v Bretaniji godi. Ko je Hirlanda zvedela, da Olivna ni v deželi, bila je prvi trenotek vsa obupana. Kmalo pa se ohrabri, obrne svoje oči proti nebesom in se izroči volji božji. Potem je prosila za duhovnika, da bi se na smrt pripravila. Ta prošnja se jej ni smela odreči.

Ko se je duhovniku spovedala in mu svoje bridkosti potožila, in ko je on zdaj tako natanko videl njeno nedolžnost, začel se je na glas jokati, še bolj, kakor vojvodinja sama. Hirlanda je potem prejela sv. obhajilo in dolgo časa mudila se v gorečih molitvah. Križanega Jezusa je prav milo prosila, naj bi še njej rekel besede: „Še danes boš z mano v svetem raji.“ Po prejetih sv. zakramentih in po tolažilnih molitvah in besedah spovednikovih se je Hirlanda zadosti močno čutila za smrt.

Dvoboj.

Prišel je strašni, odločilni dan, ko se je morala ali nedolžnost na križ pribiti, ali pa hudobija streti in pokončati. Hirlanda, pri katerej je mašnik celo noč ostal in ž njo molil, vrže se proti jutru pred bridko podobo križanega Jezusa in z vso gorečnostjo reče: „Tebi, o Bog, je znano, da rada umrjem, in to revno življenje z boljšim zamenim. Kako dobro mi je biló, ko sem kot revna dekla ljubo živinico pasla; zdaj kot visoka gospa pa toliko trpim! Naj-hujše me peče, da se moram ločiti od tega sveta s slabim imenom, da sem bila grda prešestnica. Pa tudi ti, o Jezus, ki nisi imel greha na sebi, si moral sramotno smrt storiti, da si mojo ubogo dušo odrešil. Po tvojem izgledu hočem vse voljno trpeti. O nebeški oče, kakor je Jezus molil, tako molim tudi jaz: ne moja, ampak tvoja volja naj se zgodi! Ako me hočeš še rešiti, daj mi to milost, da bom vse ostale dni mojega življenja tebi zvesto služila; ako pa hočeš, da umrem, daj me pokrepčati, da do konca zvesta ostanem in večno zveličanje dosežem.“ Na to umolkne, in kmalo potem pride služabnik na vrata potrkat in naznanit, da je čas odhoda. Hirlanda vstane in reče: „Prav je, jaz sem pripravljena, pojdemo!“ Črno oblačilo, ki ga je služabnik prinesel, vrže čez sebe, zagrne obraz s črnim pajčolanom, in s stražo obdana, spremljana od mašnika, zapusti temnico.

Pri Renskem mestu je bil pripravljen lep, raven prostor, namenjen za dvoboj in za morišče. Visok

oder je bil napravljen za vojvodo in za dvorsko gospôdo; na strani je bil nekaj manjši oder za Hirlando in njeno stražo; na tem odru je bila tudi mizica s križanim Jezusom in dva stola. Precej zraven je stala že napravljena grmada. Spodaj pod obema odroma pa je bil prostor, namenjen za dvoboj.

Brez števila ljudi se je zbralo, ki so prišli neradi gledat Hirlandino smrt, ampak veliko raji njeno odrešenje. Vse je skrbno čakalo in gledalo ta žalostni prizor, še nebó je bilo s črnimi oblaki prekrito.

Nazadnje se je videla rajda ljudi, ki je iz grada prihajala. Nobeno okó ni suho ostalo, ko se je Hirlanda prikazala, od vseh strani se je slišal klic: „Nedolžna je!“ in vsakemu se je v srce smilila.

Ko so vsi k namenjenemu prostoru došli, ko je Hirlanda s stražo stopila na njen črni oder, vojvoda z gospodi na drugi večji oder, ljudstvo pa okoli ograje, ki je stala okoli prostora za dvoboj, prijezdil je nesramni tožnik, hudobni velikan, v ograjo. Ta pošast je sedela na velikem, črnem konji, na njegovem škitu je bil narisana na črnih tleh zlat zmaj, ki ovco trga, okoli škita bilo je pa pisano: „Brez milosti.“ Zdaj je zatrobil trobentač in zaklical med vse zbrano ljudstvo: „Vojvodinja Hirlanda bretanjska je tožena hudodelstva prešestovanja in obsojena v smrt na grmadi, ako se nobeden ne najde, da bi se za njeno čast potegnil in njeno nedolžnost s tem spričal, da njenega tožnika premaga.“ Marsikateri pričujočih bi

bil Hirlando rad rešil, pa nobeden si ni upal, v boj pustiti se s strahovitim velikanom, ki je bil od glave do nog z železnim oklepom pokrit. V levi roki je nosil velikan železni škit za brambo, v desni pa veliko sulico, ob strani mu je visel dolg meč, in s prevzetnim glasom je hudobnež klical: „Kdor se hoče za prešestnico potegniti, naj se poskusi z mano!“

Dvakrat je že glas trobente tistega klical, ki bi se za Hirlando postavil, pa nobenega ni bilo. Hirlanda je videla že smrt pred sabo, se vrgla pred bridki križ, molila, in potem vstavši rekla proti ljudstvu doli: „Ljubemu Bogu je znano, da sem nedolžna. Vsem od srca odpustim, ki so krivi moje smrti, in prosim Boga, naj se usmili mene in mojih sovražnikov!“ Še tretji in zadnjikrat trobenta zadoni, — zdaj je zadnji čas, ali je še kaka rešitev? — glej, kdo se pa tam skozi ljudstvo rije? — „Na stran! naredite prostor! umaknite se!“ sliši se klicanje, — nek vitez z imenitno družbo se rije skozi ljudstvo!

Kmalo so ga vsi zagledali, samo Hirlanda ne. Na belem konji jezdari, oklep se mu sveti ko srebro, nosil je zeleno s popelicami pretkano jopico, obraz je imel odkrit in videlo se mu je na licu, da je komaj mladenič kakih šestnajst let; na njegovem škitu pa je bila sreberna popelica na zelenih tleh; okoli škita pa je bilo zapisano: „Nič me ne more omadeževati.“

Ko je mladi vitez skozi ljudstvo preril se in med ograjo prijahal, približal se je najprej tistemu odru,

kjer so stali vojvoda in drugi gospodje, priklonil se je vojvodi in mu s konja gori zaklical: „Svetli gospod, ker sem zvedel, da je vaša gospa po krivem obdolžena in v smrt obsojena, prišel sem semkaj, da s svojo krvjo nedolžnost branim, in zanašam se bolj na Božjo pravičnost, ko na svojo moč, ter upam, da bo pravični sodnik nedolžnost rešil in hudobijo kaznoval.“ Potem se vojvodi prikloni in jezdi svojemu sovražniku nasproti.

Ko je ves v železje ukovani velikan videl šibkega mladenča sebi naproti jahati, klical mu je zaničljivo: „Le pridi sim dečko, jaz ti bom že vrat zlomil! Zakaj nisi rajši doma pri materi ostal, da bi te bila še en čas dojila, morda bi bil še nekaj veči zrastel!“ Pa ne samo velikan se je z njim norčeval, tudi ljudje so vse zaupanje zgubili, ko so tega šibkega mladenča ugledali. Ko so ga od daleč priti videli, so se vsi veselili, misleči, da je prišel korenjak, ki bo hudobnega velikana ukrotil in Hirlando rešil; ko so pa iz bližine videli njegovo mladost, bili so kar žalostni in se skor jezili, da se upa tak otrok med ograjo stopiti. Pa kakor je bilo upanje le majhno, vendar so pobožne duše k Bogu zdihovale, da bi mladenču čeznatorno moč podelil in mu zmago naklonil. Tudi Hirlanda je lepega viteza, ki se je zánjo v boj postavil, z začudenjem gledala in vroče molila k Bogu ne samo za sebe, ampak tudi za mladenča, da bi mu Bog mlado, plemenito življenje ohranil.

Trobentarji zdaj zatrobijo, to je bilo znamenje, da se ima boj začeti. Vse oči se uprejo v mladega viteza, kako se bo obnašal. S sulicama skočita si borivca na konjih nasproti ter se zaletita s tako močjo drug druzemu, da je velikan na pol iz sedla omahnil, mladenič pa celó s konja v pesek padel. Vsi so zdaj mislili, da je mladenič že zgubljen. Velikan je hitro stopil s konja, da bi mladenča na tleh prebodel. Pa komaj je bil velikan na tleh, planil je mladenič po konci in skočil zopet na svojega konja nazaj. To se je zgodilo tako hitro, da velikan ni imel več časa, nazaj na konja sestiti, ker bi bil med tem časom lahko preboden. Zato je brž spoznal, kaj mu je storiti, ter je z vso močjo svojo sulico zabodel v mladenčevega konja, da se je ta z mladenčem vred na tla zvrnil.

Toda mladenič je stal kakor blisk hitro zopet na nogah, in med tem, ko je velikan svojo sulico iz mrtvega konja vlekel, zabodel ga je mladenič z mečem v vrat, tam kjer je bil železni oklep odprt, da se je mogla glava pregibati. Preklal mu je vrat tako globoko, da se je črna kri kar valila iz njega, in se je velikan kar na tla zvrnil.

Ko so ljudje to videli, začeli so od veselja vriskati, Hirlando in premagovalca pozdravljati in Boga hvaliti. Veselilo jih je tembolj, ker je bil velikan huda šiba tistega kraja in je svobodno ropal in moril, ker se nobenega ni bal.

Vsakemu je bilo jasno, da je tega velikana le Božja kazen zadela, ker šibki mladenič sam iz svoje moči bi ga ne bil premagal. Tako so vsi govorili.

Ko je velikan v svoji krvi na tleh ležal, prišli so vojvoda in drugi gospodje z odra doli, da bi ga videli. Velikan pa je vpričo vseh Boga in ljudi preklinjal in se valjal po tleh. „Prokleti Gerard!“ je rekel, „ti si tega kriv, da moram konec storiti! Zakaj si me podkupil, da sem krivo pričal zoper vojvodinjo!“ Pri teh besedah je zraven stoječi Gerard kar obledel in se skušal zmuzati proč, da bi ubežal. Pa vojvoda ga je pustil prijeti in stražiti. Mladi vitez premagovalec pa je vzdignil meč nad velikana in mu zagrozil: „Na drobne kosce te bom razsekal in tvoje meso krokarjem razmetal, če po pravici ne poveš, kaj ti od vojvodinje slabega véš!“ Velikan je že z bolj slabim glasom odgovoril: „Kaj me boš strašil, saj moram tako ali tako umreti! Ker je pa Gerard moje nesreče kriv, povém očitno, da jaz od vojvodinje prav nič slabega ne vém, ampak da me je le Gerard podkupil in me naučil, da moram tako govoriti. Vrag naj ga vzame, kakor bo mene še danes!“ Po teh besedah je velikan še nekterekrati zaklel, potem pa mu je kri zalila usta, in kmalo potem je svojo črno dušo izdihnil. — Arto je tam stal, kakor iz kamna, tako se je zavzel nad tem, kar je videl in slišal. Iz ust umirajočega tožnika samega je slišal spričevanje o nedolžnosti Hirlande in o hudobiji svojega brata. Če ne bi bil dvoboj

stvari že odločil, morala je izpoved grešnika dosti veljavna priča biti, da Gerarda pogubi. Ako bi bila Hirlanda res kriva, potem bi bil umirajoči velikan njo preklinjal, ako je bil hudoben, ali pa jo vsaj še enkrat obtožil pred smrtjo, ako je bil pravičen. Ker pa čez njo ni rekel žal besede, temveč preklinjal pred smrtjo le svojega zapeljivca Gerarda, moralo je vsem, tedaj tudi Artu, jasno biti, da je Hirlanda nedolžna, Gerard pa veliki hudobnež.

Kmalopotem so prišli k Artu razni imenitni vitezi ter mu srečo vošili, da je čast njegove hiše rešena.

Kdo je bil Hirlandin rešitelj?

Vse je že komaj čakalo, spoznati rešitelja nedolžnosti. Vse se je popraševalo, kdo je in od kod je ta mladi vitez, pa nobeden ni vedel odgovora. Tudi Hirlanda je močno želela, svojega rešitelja od blizo videti in ga pozdraviti z dolžno zahvalo. Ni ga bilo treba dolgo čakati. Premagovalec sam se je prebližal s svojim spremstvom tistemu odru, na katerem je Hirlanda stala, pokleknil pred njo na kolena in rekel: „Milostna gospa! pogledjte pri svojih nogah svojega hvaležnega sina, kateri je iz ljubezni do svoje dobre matere svoje življenje v nevarnost postavil in z Božjo pomočjo rešil vašo čast in življenje. Kdo je bolj srečen, ko jaz, ker sem svoji blagi materi življenje otel! Sprejmite me toraj v

svoje naročje kot svojega hvaležnega sina in bodite zmirom moja dobra mati!“

Hirlanda je zamogla odgovoriti samo s solzami in z jokom. Svojega ljubega Bertranda je k svojemu srcu pritisnila in se zdaj srečnejšo ko kedaj čutila.

Vojvoda Arto pa še nič ni vedel, kdo je rešitelj njegove soproge. Tudi on je bil že radoveden, to zvedeti. Zdaj prime Hirlanda svojega Bertranda za roko, ga pelje k vojvodi ter reče vsa objokana od veselja: „Gospod moj, tukaj imate svojega sina!“ Več ni mogla govoriti.

Po teh besedah je Arto kar okamenel, nepremakljiv stal in v njegovem srcu se je križalo veselje, osramotenje, blagost in bogoljubnost. Nepremakljivo so bile njegove oči uprte v mladega viteza, ki je bil živa podoba svoje matere, tako da je ni mogel zatajiti. Artu se je zdelo, kakor bi se mu vse to le sanjalo.

Med tem so bližej prišli tudi spremljevalci mladega vojvodiča, med njimi tudi pobožni opat iz Šentmala v viteškem oklepu. — Ko je ta častitljivi starček videl vojvodo v takem dušnem boju, rekel mu je, da naj le nikaar nič ne dvomi, in da mu bo že on vse razložil, kako je njegov sin pred kakimi 16. leti v njegove roke prišel in kako je potem po Božji previdnosti postal rešitelj svoje matere. In kar sam skazati ne bo mogel, povedala bo baja, katero je s sabo pripeljal, tista baja, ki je vojvodiča iz grada odnesla, samostanskim vojakom v roke prišla

in skozi ves čas v samostanu shranjena ostala, da zamore v svojem času pričati o rodu mladega vojvodiča. „Le pojdemo v grad,“ rekel je opat nazadnje, „tam se bo vse razjasnilo.“

Arto ni vedel, nad kom bi se bolj jezil, ali nad hudobnim Gerardom, ali nad seboj, ker je Gerarda poslušal. Prvo, kar je ukazal, bilo je to, da morajo rabeljni Gerarda v tisto ječo zapreti, v katerej je še včeraj Hirlanda zdihovala. Vojvodinji, svojemu sinu, opatu in drugim gospodom pa je rekel: „Vi ljubeznjivi, prizanesite mi, kajti jaz sem še ves zmešan. Pojdemo v grad, da mi tam moje stiskano srce nekoliko odpočije.“ Cela družba se je zdaj v grad podala in mnogo ljudi za njimi, ki so neprenehoma vpili: „Bog živi Hirlando!“

Malo število tistih poslov, ki so med dvobojem morali v gradu ostati, imeli so v tem času žalostne pogovore. Milovali so vojvodinjo in rekli: „Ona je gotovo nedolžna, pa — kdo jo bo rešil!“ Nekateri so šli v grajsko kapelico za Hirlando moliti. Tudi mnogi reveži in bolniki so v tistih grenkih urah za Hirlando goreče molili in rekali: „Oh kdo nam bo pomagal, če Hirlande ne bo več?“

Ko so rabeljni z Gerardom v grad prišli, leteli so vsi k oknom gledat. Prašali so rabeljne, če je Hirlanda rešena, in ko so zvedeli, da je, bili so neznansko veseli. Leteli so na grajski turen gledat, kdaj bo Hirlanda prišla. Kmalu so videli celo vrsto

prihajajočih, med njimi tudi Hirlando in mnogo nepoznanih vitezev.

Ko so pa še rabeljni, potem ko so Gerarda zaprli, gori v turn prileteli, prašali so jih brž drugi posli: „Kdo pa je tisti, ki je Hirlando rešil? Gotovo kak tuj vitez, saj naši tako nemajo nič korajže razun Olivna, ki je pa v sveto deželo odpotoval; odkod je ta plemeniti človek?“ Rabeljni pa odgovore: „To ni noben tujec, ampak lastni sin naše vojvodinje, ki so ga pred 16 leti tukaj ukradli in v tuj kraj odnesli; tako smo mi slišali govoriti.“ Temu poročilu se posli niso mogli dosti načuditi. Vsi so se veselili srečne rešitve, najbolj pa stari čuvaj v turnu, ki je nedolžnost Hirlande vedno zagovarjal, tudi prvi-krat, ko je iz grada ušla. „Zdaj se moram pa še enkrat v svojo staro vojaško obleko splaziti,“ je rekel čuvaj, „in mladega gospoda pozdraviti.“

Vsi posli so potem iz turna doli tekli, prihajajočim naprot.

Celo pot Hirlanda od veselja ni mogla nič govoriti. Ko so prišli na grajsko dvorišče in s kónj stopili, prijela je Hirlanda svojega Bertranda za roko in ga peljala v kapelico. Tudi opat in vsi drugi so za njima šli. Hirlanda in njen sin sta se pred oltarjem na kolenih Bogu zahvalila za prejete dobrote in za srečni izid dvoboja. Tudi vsi drugi so bili ginjeni in lepo hvalili Boga za ta srečni dan.

Vojvoda Arto, ki je nekaj pozneje prišel, ni skor nikogar na dvorišči našel in prašal: „Kje pa

so vsi?“ Nazadnje jih vse v kapelici najde. Za vratmi stoječ je tudi on nekoliko molil, pa dolgo ni mogel, ker je bil preveč nemiren. Sam ni vedel, kaj bi storil ali rekel. Vest mu je vedno očitala, koliko krivice je Hirlandi storil.

Zato se je v neko stransko sobico podal in opata Bertranda k sebi naprosil. Ta je tudi nemudoma prišel. „Ljubeznjivi oče,“ ogovori ga Arto in mu stisne roko, „vsedite se k meni in pogovorite se z menoj! Za Bogom ste vi rešitelj moje Hirlande in menda tudi rešitelj, učenik in rednik mojega sina. Bodite še moj rešitelj in rešite me iz dušnih bolečin, ker ne vem, kako bi se pred Bogom in pred ljudmi opravičil, ker sem svoji ženi po nedolžnem toliko hudega storil! — Povejte mi najpopred, kako je moj sin v vaše roke prišel in kako ste vi ž njim vred rešitelj moje Hirlande postali?“

Zdaj poprime opat besedo in razloži, kako je po nebeški prikazni zvedel, da je vojvodi še nekrščen sin ukraden in se ima morskim tatovom izročiti, kako je potem na določeno mesto svoje vojake poslal, da so otroka rešili in krivično bajo z njenim možem vjeli, kako je bil potem sin za Bertranda krščen, kako ga je svoji sestri v rejo izročil, kako se je sin od mladega lepo obnašal, rad ubogal in pridno učil, tako učenih reči in krščanskega nauka, kakor tudi vojskovanja in borenja. Potem pa reče: „Ko sem pred nekaj dnevi svojo večerno molitev opravil, se k počitku podal in komaj zaspal, pristopi

k meni poslanec gospodov, rekoč: „Jutri preskrbi mladega viteza, ki si ga svoji sestri v rejo izročil, z viteško opravo, s čelado, mečem, sulico in škitom, daj mu dobrega konja, in pojutranjem pojdi ž njim v Rensko mesto, ker tam bo on svojo po krivem obdolženo mater smrti otel. Bojeval se bo s hudobnim velikanom, Bog bo ž njim in bo nedolžnosti zmago podelil.“

„Na to je nebeški poslanec zginil,“ pravil je opat naprej, „jaz sem se zbudil in meni se je zdelo, da nisem bil v spanji to videl, ampak z odprtimi očmi. Zato sem vstal, moliti začel in ukaz Gospodov se mi je čedalje bolj gotov zdel. Drugi dan na vse zgodaj sem svojega brata poiskal, mu vse razložil, in tudi on me je potrdil v misli, da to niso bile prazne sanje in da je treba v Rensko mesto odriniti. Na to sem vse potrebne reči pripraviti ukazal in vašemu sinu pustil izbrati dobro orožje in čvrstega konja. Šel sem sam z vojvodičem in vzel več vojakov in vitezov seboj, ki ste jih danes pri meni videli. Drugi dan smo odrinili z doma in prišli v Rennes, kjer smo kmalo zvedeli, kaj se tu godi in kje je postavljen prostor za borenje. Hrabri vaš sin je kar gorel od hrepenenja, potegniti in boriti se za svojo nedolžno mater. Opazno in moško se je podal na borišče, kakor ste sami videli. Vse drugo vam je znano. Le od tiste baje, ki je otroka odnesla, bi utegnili še kaj več zvedeti, če jo pred sebe pokličete. V ta namen sem jo tudi s seboj sim pripeljal.“

„Vaše besede so mi zadosti za zdaj, dragi oče“, reče Arto na to pripoved, „le to mi še povejte, kaj mi je storiti, da popravim svojo veliko krivico proti vojvodinji?“ — „Na to vprašanje je zdaj lahko odgovoriti,“ reče opat, „ker ljubi Bog je že sam vse popravil in nedolžnost ohranil. Pred vsem se toraj ljubemu Bogu zahvalite, da je nasledke vaših pomot odvrnil, vašo nedolžno tovaršico otel in vašega sina ohranil, in vse bo dobro, ako zopet ljubeznjiv soprog in dober oče postanete.“

Arto odgovori: „Resnico sicer govorite, častitljivi opat, ljubemu Bogu sem neskončno zahvalo dolžan, da je vse tako obrnil. Pa če jaz tudi z naprej storim svoje dolžnosti do žene in otrok, vendar ne morem popraviti krivic, ki so že pretekle. Ali mi bo hotel Bog odpustiti, da sem tako nepremišljeno sodil in ravnal?“ — „Bo odpustil in je že,“ reče opat, „saj vam je še Hirlanda odpustila, ki je človek, koliko več dobrotljivi Bog nebeški! Saj vi niste iz hudobnega srca tako sodili, ampak preslepljeni po krivih pričah.“

Pri teh opatovih besedah pristopi en služabnik in naznani, da vojvodinja srčno želi, svojega ljubega Arta veselega videti in da zmirom po njem poprašuje, ker ga toliko časa ni blizo.

„Res je,“ reče opat, „pojdiva k vojvodinji in spolniva njeno srčno željo!“

Srečen dan za Hirlando.

Čeravno je bila Hirlanda srečna na strani svojega sina, ki ga je zdaj v svojem življenji še le vprvič videla, vendar je tudi srčno želela, svojega moža veselega na svoji strani videti. Kolikokrat so se vrata odprla, vselej je svoje oči tje obrnila, ker ga je vedno pričakovala. Slednjič vendar pride na strani opata Bertranda.

Hirlanda vstane, skoči k njemu, se ga oklene in vsklikne: „Kje si toliko časa ljubi Arto?“

Arto odgovori solznih oči: „Ko bi se vam jaz zamogel brez vsega očitanja pokazati, kakor vi meni, ljuba Hirlanda, potem bi se ne bil ne za en trenotek zamudil. Pa vaš pogled mi dela vedne očitanja zavolj mojih velikih pomot in krivic. Dvakrat sem vas nesrečno storil, dvakrat isto umoriti hotel, ki zdaj v svoji nedolžnosti pred mano stoji in me lahko obtoži, da sem krivičen sodnik. Dvakrat vas je dobri Bog rešil iz mojih krivičnih rok. On je ohranil tudi našega sina, in ko bi jaz tisoč let doživel in ga neprenehoma hvalil, ne bi se mu mogel zadosti zahvaliti za tolike dobrote. Vaše plemenito srce mi je odpustilo, to vem, pa jaz tega vreden nisem, in po pravici tisto kazen zaslužim, ki sem jo vam po krivici nakloniti hotel.“

„Prosim vas,“ reče Hirlanda, „pustite take besede, če ne, me še bolj žalite, kakor sem kedaj žaljena bila; le če ste vi zadovoljni in veseli, zamorem

tudi jaz vesela biti. Bodite dobri, kakor ste popred bili, pa bom za vse prestano trpljenje dovolj odškodovana.“

Na to priteče en sluga v sobo, za njim pa kmečka žena, ki je mlado še ne dveletno vojvodinjo v naročji prinesla. To je bila tista kmetica, katerej je bila Hirlandina hči po ukazu vojvode v rejo izročena. Zdaj, ko je ženska zvedela, kako se je vse obrnilo, prinesla je otroka nazaj. Ko je Arto dete vgledal, hiti k njemu, ga vzame v naročje in reče: „Tudi to ljubo dete sem od njegove matere odtrgal, in pač nisem vreden še dalje njegov oče imenovan biti. Pa bodi Bogu hvala, zopet ga zamorem položiti v naročje predobre mu matere.“

Hirlanda je bila kar trda od veselja, ko svojo ljubo Milico še živo in zdravo zagleda, kajti mislila je prej, da je bilo dete umorjeno. Nobeno però ne more popisati, s kakim presrčnim veseljem je otroka zdaj v svoje naročje stisnila. „Zdaj imam vse, kar poželim,“ rekla je s hvaležnim pogledom proti nebesom, „danes sem srečna, kakor še nikoli.“

„Tudi za mene je danes lep dan,“ reče na to opat Bertrand, „Ker danes sem videl velik čudež božji, pripeljal sem ljubega varovanca Bertranda v naročje njegovih staršev in bil sem priča vaše velike sreče in radostnega svidenja. Bodi Bogu hvala za vse njegove dobrote, ki jih nam revnim otrokom sozne doline dan na dan deli!“

„Jaz sem pa kakor v novem svetu,“ reče mladi vojvodič, „naenkrat najdem svoje starše, ljubo sestrico in očetovi dom, od česar vsega prej nič vedel nisem. O kako je pač dober ljubi Bog, ki je po svojem služabniku tako očetovsko zame skrbel!“

„Res je,“ poprime opat, „Bog je neskončno dober. Le tudi ti, ljubi Bertrand, vedno tako dober in pošten ostani, kakor si bil do zdaj, da boš v veselje svojim staršem in na čast celi deželi. Tvoj prijatelj in rednik se zdaj povrne v Šentmalski samostan nazaj, ti pa ostaneš pri svojih starših. Morda se ne bomo več videli; pa če boš pošteno živel in Bogu služil, kakor tvoja mati Hirlanda, potem se bomo zopet videli tam gori v nebesih.“ — Med takimi pogovori je minul ta srečni dan.

Gerard kaznovan.

Zmirom več se je v grajskem dvoru ljudi nabiralo, ki so mladega vojvodiča videti in v njegovih lepih očeh dobro upanje vesele prihodnosti brati hoteli. Večkrat se je na oknu pokazal in precej so ga vsi poznali, ki ga še nikoli videli niso; vsak je rekel, da je svoji materi tako podoben, kakor bi ona sama bila. Kakor hitro se je vojvodič od okna umaknil, slišalo se je sploh med ljudstvom: „Ko bi pač tudi hudobni Gerard svoji zasluženi kazni ne

odšel, ker je vso rodovino v tako žalost spravil.“ Vsak je rekel: Ko bi ga tudi živega drli, meni bi se nič ne smilil.“

Gerardu pa kazen ni mogla oditi. Precej drugi dan je Arto sklical zbor vitezov in jim tako govoril: „Bog je nedolžnost ohranil in nam vsem veliko veselje napravil. Pa Bog je tudi pravičen sodnik in hoče, da se vsaka hudobija kaznuje. In kakor se mi srce ustavlja, nad lastnim bratom sodbo izreči, vendar so njegove hudobije tolike, da jih brez kazni pustiti ne morem. Stopite k meni, plemeniti vitezi, in pomagajte meni, pravično soditi, in tudi vi, častitljevi opat, ki nas vse v modrosti in krščanski pravičnosti prekosite!“

Na to prileti Hirlanda v zbor možakov in jame najpred vojvoda in potem vse druge prositi, naj z milostjo sodijo Gerarda, ker ona neče, da bi kak človek zavoljo nje nesrečen bil. Opat Bertrand pa z resnim glasom reče Hirlandi in celemu zboru:

„Ukoreninjeni in trdovratni hudobiji odpuščati in jej novo priložnost za grehe dajati, bilo bi pregrešno zoper Boga in ljudi. Tudi milost ima svoje meje.“ Na to so vsi umolknili in dolgo časa je bilo vse tiho. Vsak si je mislil, da je vsaka kazen premehka za toliko hudobijo. Nazadnje vstane Arto in spregovori: „Grozna je zame ta obsodba, pa občutkov bratovske ljubezni ne smem poslušati. Že dolgo je Gerard zoper mene in mojo hišo bolj peklenško in pogubno roval, da bi noben sovražnik

tako ne zamogel. Mojega sina je hotel v sužnjost prodati, mojo ženo je grozno trpinčil in jo prvokrat od hiše spravil, drugikrat pa celo jo skor na grmado pripeljal; mojega družega otroka je hotel pripraviti ob rod in premoženje, mene je zapeljal h krivičnosti in tudi nit mojega življenja je hotel po britkosti in srčnih bolečinah pretrgati. Vse to je zdaj natančno in po pričah dokazano. Zato tirja pravica, da tudi Gerařd sam najhujše bolečine v polni meri občuti in v takem trpljenji umrje. — Roke in noge naj mu rabelj odseka, da se bo zvijal v groznicah bolečinah, in ako je mogoče, naj se v teh mukah skesa svojih hudobij in naj se še v zadnjem trenutku k neskončni milosti božji obrne, da vsaj svojo dušo reši, ker že svojega življenja več ne more. — To je moja sodba. Zdaj pa še vi povejte, gospodje, ali se vam ta kazen pravična zdi ali ne?“ Vsi vitezi so potrdili vojvodovo obsodbo, in opat Bertrand še reče: „Da sodnik krščansko misli, pokazal je s tem, da je hudodelniku čas in priložnost pustil, da se svojih grehov skesa in se zanje spokori; tako se posvetna kazen nad njim dopolni, večna sodba pa se prepusti Bogu.“

Ko je bil zbor končan, ukazal je Arto, naj se obsodba precej vpričo vsega ljudstva izvrši.

Gerard, ki ni mogel več dvomiti, da so vse njegove nesramne dela znane, bil si je najbritkejši smrti svest. Mislil je, da bo moral zgoreti na grmadi, ki jo je svoji svakinji hotel nakloniti. V tem strahu

pred bližnjo smrtjo zbudila se mu je dolgo okamenela vest in začela ga peči z vsemi neštevilnimi grehi celega življenja, za katere pokoriti se nikoli ni mislil. Pekel z vso svojo grozo je odprt stal pred njegovimi očmi. V tem hipu so stopili rabeljni v njegovo ječo in mu njegovo kazen naznanili.

Mrtvaška bledica mu je oblila obraz in vsi udje so se mu tresli, ko je to obsodbo zaslišal. Milosti prositi si ni upal, ker je sam spoznal, da je vreden ni. Rabeljni so ga brez usmiljenja zgrabili, ga vlekli na dvorišče in mu tam vpričo vseh ljudi roke in noge odsekali. Kri je na vse strani curljala od njega in od grozних bolečin je strašno upil. Potem so mu za silo rane zavezali, da bi prehitro ne umrl in čas imel se spokoriti in spovedati, in odnesli so ga zopet v ječo nazaj.

Kakor je ljudstvo prej želelo, da bi Gerard za svoje grozne hudobije zaslužen kazen prejel, vendar je zdaj vse gledalce groza obšla, ko so ga tako razmesarjenega vlačiti videli. „Zaslužil je,“ so vsi rekli, „pa strahovito je, če človek tako daleč zaide, da ga je treba tako grozovitno kaznovati.“ Nekaterim se je tudi smilil, največ takim, ki ga prej niso zadosti preklinjati zamogli. Po tem prizoru groze in maščevanja, razgubilo se je ljudstvo domu in v gradu je postalo bolj mirno.

Gerard pa je v grozних bolečinah v svoji ječi ležal. Zdaj še le si je zamogel prav misliti peklenške bolečine, ko ga ni samo vest noprenehoma

pekla, ampak je tudi na telesu strašne muke trpel. Glasno je zdihoval in za pomoč prosil. Jetničar ga je slišal klicati: „Za božjo voljo, ne pustite me v tej strašni nadlogi popolnoma obupati!“ Jetničarju se zasmili, zato vrata vdprè in ga praša: „Kaj pa naj storimo v vašo tolažbo?“ Gerard pa reče: „Prositate, za božjo voljo, prosite vojvodinjo, naj mi ona odpusti, sicer moram obupati!“ Jetničar mu reče, da mu je vojvodinja že davno odpustila, da bo pa vendar k njej šel in jej to povedal.

Med tem pa Hirlanda nič ni vedela, kaj se je z Gerardom zgodilo. Ko je pa od poslov grozno kazen slišala, vstrašila se je tako, da bi bila skor omedlela. „Kako rada,“ rekla je, „bi bila jaz cele leta trpela po nedolžnem, da bi lepo mojem trpljenji tako strašna kazen odvrnena bila! O, zakaj jaz tega nisem pred vedela, jaz bi bila Arta tako dolgo prosila, da bi bil kazen olajšal.“

„Dobra vojvodinja,“ reče opat Bertrand, „ne morem se dosti načuditi vaši ljubezni do sovražnika. Pa naravnost vam moram povedati, da je Gerard še dosti hujšo kazen zaslužil. Ravno ta kazen mu zna pomagati, da se bo v svojih bolečinah spomnil svojih grehov, se poboljšal in tako svojo dušo rešil. Majhno kazen pa bi bil kmalo prestal, se otresel in proč šel, ter začel na nove hudobije misliti. Tako bi bil večnemu sodniku zapadel.“

„Ali ga bo pa tudi kdo na pravo pot spravil?“ praša Hirlanda. „Se vé da bo,“ reče opat, „pa na to mora on prej pripravljen biti, kajti na skalo se žito

ne seje, in če se seje, nič ne zraste, ampak le na rodovitni zemlji. Tako se tudi hudobnega srca božja beseda ne prime. Kadar bo pa njegovo srce po bolečinah omehčano, sprejel bo besedo božjo in se spokoril.“

Pri teh besedah je jetničar pristopil in povedal, kaj je od Gerarda slišal in kaj mu je on obljubil. Hirlanda in opat sta bila tega srčno vesela, ker sta spoznala, da je Gerard za pokoro in kesanje pripravljen. „Precej pojdem sama k njemu,“ reče Hirlanda, „da ga zagotovim, kako sem mu vse iz srca odpustila.“ „Nikar ne hodite,“ reče opat, „ker strašni pogled na njega bi vam vtegnil na zdravji škodovati. Saj lahko jetničarju sporočite, kar imate za povedati. Če pa že na vsak način hočete k njemu, dovolite, da še jaz z vami grem.“

„Prosim vas za to,“ reče Hirlanda, „saj sem vas mislila že prositi, pa si nisem upala.“ Vsi trije, Hirlanda, opat in jetničar grejo tedaj v Gerardovo ječo. Še več drugih ljudij je skrivaj za njimi šlo, da so pri odprtih vratih poslušali, kaj se bodo menili.

Goste solze so tekle po bledem Gerardovem obrazu, ko je Hirlando zagledal. Videlo se je da njegovi pogledi v njeno zalo obličje odpuščenja prosijo. Hirlanda pa se je njegove grozne podobe tako vstrašila, da kar spregovoriti ni mogla. Gerard pa jo jecljaje ogovori: „Ne strašite se, predobra Hirlanda, pred mojo zasluženno kaznijo, še veliko več sem zakrivil, in še vreden nisem, da me tista

obišče, ki sem jo toliko nevsmiljeno preganjal in s sramoto pokril. Kakor vas videti od ene strani mojo dušo trpinči, tako me od druge strani tolaži, da je Bog vse nasledke mojih hudobij odvrnil, in da živite še tako vi, kakor vaša dva nedolžna otroka. To je edino moje upanje, da bom nemara vendar še milost in odpuščanje pri Bogu zadobil. O Bog, kako sem mogel vendar tako brezvesten biti, da sem vam toliko žalosti in sramote naredil, ko ste mi bili vendar zmirom tako dobri in prijazni! Sama peklerska lakomnost me je k temu napeljavala! Ker nikdar molil nisem, me je hudič čisto v svojo oblast dobil. Odpustite, predobra Hirlanda, skesanemu grešniku, in Bog vam bo to dobroto povrnil. Rad hočem vse telesne bolečine prenašati, da le odpuščenje svojih grehov zadobim, zakaj trpljenje telesa ni nič proti trpljenju duše.“

Gerard je zdaj umolknil. Hirlanda pa ga je s prav ginljivimi besedami zagotovila, da mu vse odpusti in mu rekla, naj le trdno v Boga zaupa in v Jezusa Krista.

„Tako je,“ reče opat ter pokaže majhen križ, katerega na zid obesi, „na tega stavite vse zaupanje, ker on je vse naše krivice in grehe naše vzel in jih s svojo smrtjo na križu zbrisal. On je naš odrešenik in izveličar.“

„Kako bo pa mene uslišal,“ praša Gerard, „ki v svojem življenju nič dobrega storil nisem, pač pa toliko hudega?“

„Tudi vas bo uslišal,“ reče opat, „če se v resnici poboljšate, kakor je uslišal razbojnika, ki je zraven njega na križu visel. Zaupajte, prosite in deležni bote nebeškega raja.“

Hirlanda pa je med tem pogovorom jetničarja prosila, naj Gerardu rane dobro zaveže, da mu ne bo kri odtekala. Rekla je, da mu bo sama dala za to potrebnih zavitkov. Tudi dobro posteljo mu je preskrbela in kolikor je mogla, olajšala je njegovo trpljenje.

Še enkrat ga je obiskala tisti dan, ga tolažila in ga še enkrat popolnoma odpuščenja zagotovila, za kar vse in tudi za vse druge mu skazane dobrote se je Gerard s prav ginljivimi besedami zahvalil. „Križani Jezus,“ je rekel, „ki nobenega kozarca vode brez plačila ne pusti, vam bo vse stokrat povrnil.“

Hirlanda ga je še prašala, če bo potlej kakega mašnika želel.

„Se ve da,“ je rekel, „ne samo želim, ampak iskreno vas prosim, da mi duhovnika pošljete, če mogoče jutri zjutraj. Nicoj bom skrbno svojo vest izpraševal, jutri se bom pa spovedal in Boga prosil, da še v zadnji uri moje pokoro za dobro vzame.“

Hirlanda mu je obljubila, da bo za njega molila, potem mu je vošila lahko noč in odšla.

Drugi dan zgodaj je Hirlanda pozvedovala, kako je bilo Gerardu kaj po noči, in rekli so jej, da je bil še precej pokojen in da je le včasih zaklical: „O veliki Bog, usmili se me!“

Potem je Hirlanda tistega duhovnika k njemu poslala, ki je njo na grmado spremil. Tudi sama je šla z duhovnikom v ječo in Gerarda prašala, kako se kaj počuti. Videla je pa že mrtvaško bledico na njegovem obrazu, toraj je vedela, da ne bo dolgo več. Pustila je potem mašnika samega pri njem.

S pravo ponižnostjo in z vidnim kesanjem se je Gerard spovedal, Boga usmiljenja, mašnika pa tolažbe, pomoči in odveze grehov prosil, in tako angeljem v nebesih tisto veselje napravil, ki ga imajo nad spokorjenim grešnikom. Mašnikova odveza bilo mu je zagotovilo, da mu je tudi Bog odpustil; zato ni imel več druge želje, kakor da bi mu še njegov brat Arto in mladi vojvodič odpustila.

Prosil je toraj mašnika, naj k temu pripomore, da mu bosta Arto in njegov sin odpustila, potem, je rekel, da prav rad umrje. Duhovnik je šel precej vojvoda iskat, katerega je s sinom vred v kapelici našel, ko sta ravno Boga hvalila zaradi Gerardovega spreobrnjenja. Komaj jima je mašnik Gerardovo željo razodel, že sta precej pripravljena hitela v ječo k umirajočemu spokorniku. Obema so stopile solze v oči, ko sta Gerarda v njegovi žalostni podobi videla. Arto je stopil k postelji svojega brata, kateri je s pretrganim glasom rekel: „Odpusti, ljubi brat, jaz sem ti veliko hudega storil; odpusti, ljubi nečak, svojemu umirajočemu stricu, ter poglej, kako Bog hudobijo kaznuje!“ Še več je hotel povedati, pa moči mu niso več dopuščale. S srčnimi besedami

sta mu Arto in Bertrand zagotavljala, da mu vse odpustita, Gerard pa se jima je z miganjem glave in s pogledi zahvalil, ker govoriti več ni mogel. — Potem je duhovnik iz kapelice sveto popotnico prinesel in veliko ljudi, kar jih je bilo v gradu, prišlo je z duhovnikom proti ječi, pa niso vsi not mogli. Tam se je videlo, s kako spokornostjo je Gerard Jezusa v sv. zakramentu prejel. Ko je bil tudi v sv. olje dejan, pogledal je še enkrat okoli sebe, z enim prikonom svoje glave še od vseh slovo vzel in potem je oči zatisnil, pa je še zmirom dihal. Hirlanda je celi dan pri njem ostala, mu govorila tolažilne besede, molila za njega, in vse storila, da bi ga potolažila. Od časa do časa je Gerard še oči odprl in se zahvalil s pogledom na Hirlando in na Jezusa, kakor bi hotel reči, da bo že Jezus povrnil vse njene dobrote.

Proti večeru so njegove oči kakor glaževnate postale, mrzel mrtvaški pot se mu je na čelu pokazal, dihanje je bilo vedno slabejše, še en parkrat se je stresel in izdihnil svojo dušo. Hirlanda je goreče molila na njegovi strani in njegovo dušo izročila Bogu.

Hirlanda je bila srečna, da je videla svojega sovražnika spokorjeno umreti. Ta junaška kristijanka je pač pokazala, kako se mora sovražnika ljubiti, kako hudo z dobrim povračati. Ona je spolnovala Jezusovo zapoved: „Ljubite svoje sovražnike, dobro jim storite, ki vas sovražijo, in molite

zanje, ki vas preganjajo, da boste otroci nebeškega očeta.“ Zato jo pa tudi Jezus zdaj gotovo v nebesih poplačuje in razveseljuje.

Baja. Odhod opata.

Gerardovo truplo je bilo spodobno pokopano. Opat Bertrand je imel črno mašo in z navadnimi molitvami je na grobu mrliča pogreb dokončal.

Zdaj so se spomnili tiste baje, ki je vojvodiča novorojenega iz grada odnesla in do zdaj še vedno v zaporu svoje obsodbe čakala. Arto jo je pustil pred se pripeljati, ravno ko je z opatom, s Hirlando in vojvodičem v svoji sobi bil.

Ko je pristopila in vojvodinjo ugledala, pokleknila je pred njo in jokaje prosila milosti in odpuščenja, ter je zatrjevala, da je le od strahu to storila, ker jej je Gerard s smrtjo pretil, ako vojvodiča ne odnese.

Arto jej pokojno reče: „Čeravno ne verjamem, da si ti tako nedolžna pri tej hudobiji, vendar hočem razsodbo prepustiti moji ženi in mojemu sinu Bertrandu. Kar ta dva rečeta, to se bo s teboj zgodilo.“

„Jaz pa vam vso kazen prizanesem,“ reče Hirlanda, „ker me je Gerard že umirajoč prosil, naj vas skusim vse kazni oprostiti. Tudi moj sin vam bo odpuštil.“ — „Popolnoma!“ reče Bertrand, in opat še pristavi: „Saj se je dosti pokorila, ker je bila skor šestnajst let pri meni zaprta in je morala za kazen zastonj delati.“

Baja vsa vesela, da je zopet popolnoma prosta, zamogla se je le s solzami zahvaliti za to milostno sodbo. Vsem je poljubila roke in zapustila za zmirom grad, na katerega so jo vezali tolikovrstni spomini.

Zdaj so bile vse neprijetnosti odpravljene, ki so spominjale na prejšnjo trpljenje. Pa tudi nekoliko prijetnosti se je odpravljalo: pobožni opat je namreč rekel, da ne more dalje v gradu ostati, ker ga skrbi in opravila domu kličejo. Vsi so ga težko od sebe spustili, najtežej pa se vé da mladi vojvodič, ki je opata kakor svojega družega očeta spoštoval in ljubil, kar tudi ni čudno, saj je opat od njegove mladosti za njega skrbel in ga izgojil ter v vseh rečeh podučil, da je postal pošten in moder mladenič. Lahko si je toraj misliti, kako težko se je vojvodič od opata ločil. Saj pa tudi mladi vitez ni imel večega dobrotnika na svetu, ko tega opata. Vendar ni bilo drugače, ko da sta se morala ločiti. Opat bi bil pač rad še vojvodiča seboj v samostan vzel, vendar mu ni mogel njegove sreče vzeti, kajti vojvodiča je čakalo za očetom kraljestvo v Bretaniji. Tudi sta imela Arto in Hirlanda natorno pravico do svojega sina, katere nobena hvaležnost odvagati ni mogla. Mladi Bertrand je bil tudi sam že toliko pameten, ko je zvedel, kdo so njegovi stariši, da ni silil v samostan nazaj, samo ločitev je bila silno težka in se je osladila le z opatovo tolažbo, da se bodo morda že še videli. Vojvodič je obljubil in se namenil, da bo opata včasih obiskal ali mu pisal,

in tako se je ložej udal v neizogibno usodo. Tudi Arto in Hirlanda se opatu nista mogla zadosti zahvaliti za toliko dobroto, ki jo je skazal njihovemu sinu in njima.

Po iskrenem in srčnem slovesu je opat slednjič odpotoval.

Vojvodič pa ga še dolgo ni mogel pozabiti: po cele ure je materi in očetu pravil, kako prijetno je bilo v samostanu, kako se tam služba božja lepo opravlja, kako je opat dober in pobožen, kako se je v samostanu peti učil, kako je bila opatova sestra ž njim dobra in take reči.

Lepi večer Hirlandinega življenja.

Kar le človek na svetu hudega skusiti zamore, skusila je Hirlanda in z vencem junaške kristijanke okinčana je vse skušnjave srečno premagala. Njene visoke čednosti so njeno bitje z nekako nebeško lepoto obdale, da je vsak mislil, svetnico pred seboj videti, če jo je srečal.

Tudi Arto je čutil visoko spoštovanje do nje, in če je ona kaj rekla, bilo mu je kakor sveto. Če je le čas imela, šla je Hirlanda v kapelico molit, in najložej so jo tam našli. Na vse posvetno je z nekakim pomilovanjem gledala. Tudi svoje otroke je neprenehoma učila Boga ljubiti in mu zvesto služiti. Če se tudi vojvoda in njegova otroka niso mogli k enaki pobožnosti povzdigniti, vendar je njen

izgled močno uplival na nje, in en pogled od Hirlande je bil zadosti, vsakega od hudega in greha odvrniti. Celej okolici in vsem poslom bila je Hirlanda v lep izgled, in marsikdo je rekel: „Kaj bi dal, ko bi mogel tako sveto živeti in tako lepo moliti, ko naša vojvodinja!“

Kakor že prej, bila je tudi zanaprej Hirlanda največa dobrotnica vseh revežev in bolnikov v celej okolici. Če se je pa prej sama s tem ukvarjala, dobila je zdaj pomoč. Kajti tudi Arto je zdaj po tolikih čudapolnih dogodkih bolj pobožen postal, ni mu bilo toliko več za posvetno čast ko za dobra dela, in rad je Hirlandi na roko šel, kadar je miloščino delila, bolnike obiskovala ali jim zdravila pripravljala.

Pa tudi Bertrand in Milica sta bila dobrega srca in krščansko odgojena, toraj je bilo nju največje veselje, mater podpirati pri njenih dobrih delih.

Ko se je Arto že bolj postaral in se že naveličal vladarstva, prepustil je kraljestvo svojemu dobremu in pametnemu sinu Bertrandu. Sam mu je pomagal z dobrimi sveti. Največkrat pa ga je prosil, naj se v svojih razsodbah nikar ne prenagli, da se mu ne bo godilo, kakor njemu, ki je svoji ženi in otrokom vsled prehitre sodbe toliko krivice storil. — Bertrand je prav dobro vladal. Hirlanda pa je bila tudi vesela, da se je njen Arto vsem posvetnim skrbem odpovedal, da je toliko več časa

imel, Bogu služiti in se za srečno smrt pripravljati. Ljubezen, sloga in božji blagoslov so odslej kraljevali na bretanjskem dvoru. Večer Hirlandinega življenja je bil prijeten in brez viharjev.

S tem se konča ta stara povest, in ne vemo, kdaj se je Hirlanda v boljše življenje preselila.

Mladi in stari pa naj se iz življenja in trpljenja pobožne Hirlande učé, kako je treba za nebesa trpeti, kako zvesto Bogu služiti, kako sovražnike ljubiti, kako krepostno živeti, kako revnim in bolnikom pomagati, kako vsem z dobrim izgledom naprej svetiti in kako do konca stanoviten ostati, kdor hoče, da se nad njim, kakor nad Hirlando, izpolnijo besede Jezusove:

„Blagor tistim, ki zavolj pravice preganjanje trpé, ker njih je nebeško kraljestvo!“

Pri Jan. Giontini-ju v Ljubljani se tudi dobivajo:

Car in tesar. — Zgodovinska pripovedka. — Poslovenil H. Podkrajšek	20 kr.
Cerkvica na skali. — Pravljica	12 »
Čas je zlato. — Podučna povest za mladost. — Spisal F. Hofmann	36 »
Darinka, mala Črnogorka. — Povest	20 »
Doma in na tujem. — Povest	20 »
Deset krajcarjev cesarja Jožefa. — Podučna povest	12 »
Dve čudapolni pravljici.	16 »
Dve igri za slovensko gledišče. — 1. Juran in Sofija. — 2. Štepan Šubic	20 »
Erazem Predjamski. — Povest iz petnajstega stoletja	16 »
Genovefa, sveta grofinja. — Mična in ganljiva povestka	16 »
Hildegarda, zveličana cesarica. — Sveta povest .	20 »
Hirlanda, bretanjska vojvodinja. — Podučna povest	20 »
Hitri računar z ozirom na sedANJI denar po avstrijski veljavi in na novo mero in vago. — Trdo vezan	40 »
Hubad, pripovedke za mladino, I. in II. zvezek à 24 kr., III. zvezek	20 »
Izanami, mala Japonka. — Povest	20 »
Jama nad Dobrušo. — Pravljica	20 »
Jaromil. — Češka narodna pravljica. — Poslovenil H. Podkrajšek	16 »
Kako je izginil gozd. — Povest	20 »
Kljukec, lažnjivi	20 »
Kosi: Narodne legende za slov. mladino, I. zvezek 18 kr., II. zvezek 20 kr., III. zvezek	16 »
Knez Črni Jurij. — Zgodovinska povest	20 »

Knjižnica za otroke (s podobami), 12 zvezkov à	6 kr.
vseh 12 zvezkov skupaj	60 »
Mali vseznalec ali zbirka lahko izpeljivih poskusov iz fizike, mehanike itd.	30 »
Močni baron Ravbar. — Zgodovinska povest. — Kakeršno delo, tako plačilo. — Povest	24 »
Na valovih Južnega morja. — Pravljica . . .	14 »
Najdenček. — Povest za mladost.	20 »
Narodne pripovedke za mladino. — Spisal Domi- nicus. — I. in II. zvezek à 24 kr. , III. zvezek .	36 »
Naselnikova hči. — Povest	20 »
Pavliha nemški v slovenski obleki	20 »
Postojinska jama. — Popisal dr. Costa	20 »
Prst božji ali izgledi božjih kazni. — I. in II. zv. à	20 »
Repoštev, duh v Krkonoških gorah	20 »
Ribičev sin. — Pravljica	10 »
Sanjske bukve (s podobami)	15 »
Sita, mala Hindostanka. — Povest.	20 »
Srce. — Preložila Janja Miklavčič. — 4 zvezki à	20 »
Skupaj v ličnih platnenih platnicah vezani 1 gl.	20 »
Strije Tomova koča ali življenje zamorcev v severni Ameriki. — Trdo vezana	70 »
Tiun-Ling, kitajski morski razbojnik. — Povest .	20 »
Venček vezilnih daril ali vošilne pesmice . . .	20 »
Vošilna knjižica ali vošilni listi	20 »
Vrtomirov prstan. — Ljudska pravljica	20 »
Zbirka ljubavnih in snubilnih pisem	30 »

